

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

Diplomová práce
NORMATIVNÍ TEORIE PRÁVA

Plzeň 2013

Vojtěch Burda

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci „Normativní teorie práva“ zpracoval sám.
Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k jejímu sepsání, jsou citovány
v poznámkách pod čarou a uvedeny v seznamu použité literatury.*

V Plzni 25. 8. 2013

.....

OBSAH

Předmluva	5
1. Filosofické východisko	7
1.1 Materiální a formální filosofie	7
1.2 Hledisko kausální a normativní	11
1.3 Ryzí nauka právní (Teorie normativní)	13
2. Část teoretická	16
2.1 Norma	16
2.2 Platnost a účinnost normy	18
2.3 Norma vs. Přírodní zákon, imperativ, maxima	19
2.4 Druhy norem	22
2.4.1 Normy autonomní a heteronomní	22
2.4.2 Normy absolutní a hypotetické	22
2.4.3 Normy obecné a individuální	23
2.4.4 Normy prvotní a druhotné	23
2.5 Normové soubory	24
2.6 Hledisko statické a dynamické	26
2.7 Pojem právní normy a právního řádu	28
2.8 Pojem povinnosti a práva	30
2.9 Vůle ve smyslu normativním	32
2.10 Rozdíl v pojetí normy u Weyra a Kelsena	33
2.11 Hypostaze	35
3. Část aplikační	38
3.1 Stát z hlediska sociologického a normativního	38
3.2 Juristický pojem státu	41
3.3 Stát jako normový subjekt	41
3.4 Tradiční definice vlastností státu vs. normativní definice	43
3.4.1 Územní a osobní prvek státu vs. místní a osobní kompetence	45
3.4.2 Suverenita vs. Moc	47
3.5 Stát jako právní subjekt	52
3.6 Význam oddělení obou funkcí státu po stránce metodické	55
Závěr	61
Použité prameny	63
Summary in English	64

PŘEDMLUVA

Pro svou diplomovou práci jsem si po domluvě s mým vedoucím diplomové práce Judr. Michalem Šejvlem Ph.D. vybral problematiku normativní teorie, která vznikla na začátku 20. století na Brněnské a Vídeňské právnické fakultě. Abych byl vůbec schopen pochopit tuto teorii, musel jsem se seznámit s kriticko-idealistickým pohledem na svět Immanuela Kanta. Jeho kniha Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou mě okouzila a otevřela mi (či spíše zavřela) obzory možného lidského poznání. Kant mi v této knize dokázal, jak a co jediné mohu, pro omezenost lidského intelektu poznat, a co již poznat nejde. Tento kritický idealismus je filozofickým východiskem pro normativní poznávání.

V první části se snažím vylíčit toto základní filosofické východisko, na základě kterého vytvořili představitelé normativní školy svou nauku. Je zde vyloženo rozdíly mezi filosofií materiální, tak oblíbenou (praktickou) a filosofií formální (naukou o poznání, noetikou), která takové zalíbení u čtenářů již nemá pro svou strohost a abstrakci. V dalším výkladu této části je podán zásadní rozdíl, mezi hledisky, kterými jsme schopni určité věci poznávat. Rozdíl mezi hlediskem kausálním a hlediskem normativním. Bez tohoto rozdílu by další výklad byl prakticky nepochopitelný. Věnuji se zde problematice věci o sobě jak jí pojmul Kant ve svém učení o kritickém idealismu, a jak takovou věc vůbec možno poznat, lépe řečeno vnímat. Poznání toho, jaká je věc o sobě ve skutečnosti, je na základě tohoto filosofického pohledu nemožné. V posledním bodě první části se zabývám tím, co vlastně normativní teorie (ryzí nauka právní) jediné chce, totiž poznávat normy. Základním hlediskem této normativní teorie je právě hledisko normativní a jediné z něho chce tato teorie poznávat právo.

Ve druhé části nazvané teoretická se zabývám všeobecně problematikou norem. Je zde vylíčeno co to norma vlastně je a čím se liší od přírodního zákona, imperativu a maximy. Dále jsou zde rozděleny různé druhy norem jako autonomní a heteronomní, absolutní a hypotetické a jiné druhy norem. Je zde pojednáno o rozdílu v pojetí normy u Kelsena a u Weyra, ve kterých se tyto hlavní představitelé normativní školy neshodují. Součástí této části jsou též pojmy platnosti a účinnosti, které se v pojetí

normativní teorie zcela liší od pojetí tradiční právní nauky. Rozebírám zde problematiku normových souborů, pojem právní normy a právního řádu. Důležitým pro pochopení poslední aplikační části jsou části pojednávající o dynamickém a statickém hledisku, a dále bod zabývající se hypostazí, neboli zdvojením předmětu poznávání (metodický synkretismus).

Ve třetí části mé práce se věnuji aplikaci teoretických poznatků normativismu na pojem státu. Je zde vylíčen rozdíl v pojetí státu z hlediska normativního a kausálního. V této části je poznamenáno jak právě zdvojení neboli hypostase, které se tradiční nauky dopouštějí, má za následek vytváření zcela neurčitých a noeticky pochybených právních pojmů, na základě kterých si tradiční nauka vytváří definici pojmu stát. Rozebírám zde Weyrovu kritiku tradiční definice státu, která považuje území, lid a moc za pojmové prvky takového státu a jak se Weyrovi z hlediska normativního takové pojmy jeví. V posledních bodech této části píšou o důsledcích zdvojení předmětu normativního poznávání pro právní vědu a její pojmy.

V závěru se snažím konstruovat pojem státu z hlediska kausálního na základě poznatků, které jsem zjistil studiem normativní metody.

1. FILOSOFICKÉ VÝCHODISKO

1.1 MATERIÁLNÍ A FORMÁLNÍ FILOSOFIE

Ryzí nauka právní či též teorie normativní jako věda vychází z určitého filozofického hlediska a to hlediska normativního. Pro pochopení hlediska normativního je třeba vyložit co je vlastně filozofie. Filosofii, pokud jí myslíme zvláštní druh lidského poznávání, označujeme obyčejně dva zcela různé pojmy.¹ Filosofii ve smyslu formálním a filosofii ve smyslu materiálním. Filosofie materiální neboli filosofie praktická, se vůbec nezabývá tím, jak je možno vůbec něco poznat, ale pouze tím, co lze poznat. Tak se tyto filosofie zabývají tím proč je slunce žluté, jaktože se kámen zahřeje, když na něj svítí slunce, jestli když vyhodím jablko, spadne dolů, ale vůbec se nezabývají tím, jak je vlastně člověku poznání dáno. Jak, jakými formami a za jakých podmínek je vůbec poznání umožněno, a má za to, že tato otázka již je vyřešena. Připětí se k hmotné filosofii a zanedbávání, či dokonce odmítání, filosofie formální je přirozené, protože ony nejzákladnější formy nazírání, tak důležité pro filosofii formální jsou lidskému intelektu vrozeny, tudíž je každý člověk využívá, aniž by se musel zabývat tím jak vlastně je mu umožněno poznávat a na základě jakých pravidel. Toto je důvodem popularity materiálního a nepopularity formálního směru filosofie. „*Sestavování praktických pravidel a maxim může se vztahovati na nejrozličnější obory vědné. Proto rozlišujeme 'praktickou filosofii životní' neboli 'životní moudrost', která vztahuje se na lidský život vůbec a je proto předmětně nejširší, dále filosofii náboženskou (otázka posmrtného života atd.), filosofii společenskou (poměr jednotlivce k jiným lidem), filosofii právní a státní (otázka úpravy právního řádu) atd. Veškeré tyto filosofie jsou nutně eudemonistické, t. j. Budování jednotlivých maxim a pravidel děje se s jednotného hlediska účelového. Mají být co nejprospěšnější, nejvýhodnější atd. Proto mohou se ovšem lišit podle toho, co pokládá jednotlivý budovatel za prospěšné, výhodné atd; a nelze se přiti o jejich absolutní správnost, či nesprávnost.*“²

1 WEYR, František: *Základy filosofie právní*, Nakladatel - A. Píša – Knihkupec, 1920 Brno, s. 3

2 Tamtéž, s. 3 - 4

Pokud mluvíme o filosofii právní, máme povětšinou na mysli onu, která v shora uvedené citaci je, jako praktická myšlena. Tato praktická filosofie právní se zabývá právním řádem. Může právní řád kritizovat, může navrhopvat jeho změny, může se s právním řádem ztotožnit, ale veškerá tato činnost je vedena hlediskem eudemonistickým (nejvyšší dobro člověka, blaženost vznikající z mravného, ctnostného a dobrého jednání), účelovým. Aby tyto eudemonistickým hlediskem vedené závěry praktické filosofie měli vypovídací hodnotu, klademe na praktického filosofa požadavky co největších praktických znalostí, zkušeností. „*Praktický filosof životní musí proto znáti život, t. j. on musí věděti, jak se lidé chovají, jaké motivy působí na ně nejvíce, jaké následky bude mít to či ono jednání pro blaho (prospěch jednajícího atd.) Podobně musí praktický filosof právní mimo právě uvedené obecné zkušenosti míti ještě zvláštní, které vztahují se na působení právního řádu. Bude tedy na př. - povždy z hlediska teleologického – uvažovati o prospěšnosti různých ústavních forem, z nichž vyvolí si a doporučí tu, která nejlépe vyhovuje jeho ideálu o státním zřízení. I zde jest, jak vidno zkušenost nejdůležitějším předpokladem prospěšné činnosti“.*³

Přes oblíbenost a rozšířenost praktické, materiální filosofie, začali se lidé postupně zabývat i problémem: Jak můžeme myslet a poznávat? Tato činnost je též filosofií, ale přesně onou filosofií formální. Tato filosofie formální nazývá se naukou o poznání (noetikou). Pro formální filosofy stal se předmět poznání podmětem poznávání sám. Největším představitelem této formální filosofie stal se Imanuel Kant a ve svém díle Kritika (lidského rozumu) obšírně a do detailů vykládá, jak je umožněno lidské poznání vůbec. Zde je také vyloženo, že lidský intelekt může poznávat různým způsobem, tedy z různých hledisek. Z toho plyne, že zde není jediná obecně platná noetika, ale že zde těchto noetik je více. „*Nauka o poznání (noetika) není totéž, jako metoda v běžném slova smyslu. Neboť pro noetiku jest základním problémem otázka poznávání vůbec a poměru mezi poznávajícím subjektem a předmětem poznávání, kdežto pouhá metoda si těchto problémů nevšímá, nebo je považuje již za rozřešeny a znamená asi tolik jako technika poznávání. V tomto smyslu mluvíme o metodě induktivní, deduktivní apod., kdežto noetika jest kausální (přírodovědecká), normativní nebo teleologická. Noetiku normativní lze pak po př. i*

3 Tamtéž, 1920 Brno, s. 4 - 5

zvátí normologií, jako noetiku teleologickou teleologií a noetiku kausální aitiologií a všechny tyto -logie přibližují se svou podstatou jako obecné nauky, hledící spíše k obecným formám poznávání než ke konkrétním obsahům jednotlivých poznatků, tomu, čemu říkáme jinak i 'vědy exaktní'. ⁴

Tato nauka (noetika) nám dává řadu základních filosofických pojmů. Tyto pojmy se ale dosti liší od pojmů, které nám podává filosofie praktická. Filosofie formální (noetika) získává své poznatky z intelektu samého, zatímco filosofie praktická, materiální odjinud, nikoliv z intelektu samého. Odlišnost poznatků formální a materiální filosofie jeví se nám takto: 1. V materiální filosofii, základní hledisko je účelovost (teleologie), která nemá významu pro poznání lidského intelektu jako takového. U poznání intelektu nám nejde o vhodnost či nevhodnost, prospěšnost či neprospěšnost. Jde nám pouze o správnost a nesprávnost. 2. Další rozdíl tkví v relativnosti filosofie praktické. Podle toho jaké zvolíme hledisko (jaký účel sledujeme), můžeme na poli praktické filosofie vybudovat více správných (logicky vybudovaných) poznatků, kdežto u filosofie formální může být jediná noetika správná a ostatní jsou nutně nesprávné, protože lidský intelekt je takový jaký je a ne jiný! Posledním základním rozdílem jest pojem zkušenosti. 3. Zkušenost je zásadní pojem pro praktickou filosofii, kdežto pro noetiku pojem zcela indiferentní. Zkušenost nás může poučit o tom, která ústavní forma je pro blaho národa nejlepší, žádná zkušenost však nemůže mě poučit o tom, jak zkonstruovati pojem stát, aby vyhovoval logicky a důsledně určitému hledisku poznávacímu.⁵ Ze zkušenosti může vyplynout, jaké následky mají určité příčiny, nemohu však ze zkušenosti zjistit, že veškeré následky mají i své příčiny (zákon kausální viz dále). Zákon kausální poznávám noeticky, tudíž bez potřeby zkušenosti.

Noetika je základem každé vědy. Bez možnosti poznání nepoznám nic a proto nauka o tomto poznání vztahuje se ke všem různým vědeckým činnostem. V tomto smyslu (formálním) můžeme hovořit o filosofii matematiky, filosofii přírodních věd a filosofii právní. „*Takto formálně pojata přibližuje se naše 'filosofie právní' pojmově tomu, co často nazývá se 'obecnou teorií právní', čímž má být naznačeno, že se v ní pojednává o nejvyšších (tedy nejobecnějších) pojmech právních. Cíl obou disciplin je*

4 WEYR, František: *Teorie práva*, Nakladatelství „Orbis“, 1920 Praha, s. 23

5 WEYR, František: *Základy filosofie právní*, Nakladatel - A. Píša – Knihkupec, 1920 Brno, s. 6 - 7

*snad stejný, cesty však, kterými k nim docházejí, jsou různé,...*⁶

Obvyklou cestou právních teoretiků (praktických) k poznání určitého pojmu je postupná abstrakce speciálních pojmů z právních řádů, srovnávání jejich obsahu, vylučování vlastností, které i třeba v jediném prameni jsou odlišné. To co po vyloučení všech nestejností zůstane, je pro právního praktického filosofa obecným pojmem. Toto získávání pojmů je v naprostém rozporu s metodickým hlediskem noetickým. Takto dospívají např. k pojmu stát srovnáním více států. Jak ale mohu srovnávat více států za účelem poznání co stát je, když neznám pojem státu? „*Pojmu státu tedy nenajdeme srovnáváním několika konkrétních jednotek, které se (běžně, populárně) nazývají státy. Ani historickým studiem, t. j. vyšetřením, co kdysi u různých národů a spisovatelů bylo za stát považováno, ani studiem a srovnáváním různých prostorně nebo časově odlehlých právních řádů ho nenajdeme. Jaká jest tedy správná cesta? Jedině ta, která si uvědomuje noetické hledisko, se kterého chce poznávat. Problém zní pak: Jak dlužno konstruovati určitý pojem (v našem případě stát), aby konstrukce ta souhlasila se zvoleným noetickým hlediskem? Co bylo právě řečeno o pojmu státu platí – pro noetiku práva – pro celou řadu jiných pojmů, jako jest povinnost, norma, právní osoba atd. Není nic zvrácenějšího než názor, že tyto ústřední pojmy právního nazírání jsou jaksi skryty v různých právních řádech a že je tudíž pilným studiem těchto řádů můžeme odkrýti. S tímto názorem souvisí jiný, který se domnívá, že pojmy tyto mohou mít v různých právních řádech, snad i v jednotlivých normách téhož právního řádu různý význam, obsah nebo smysl. Pravda jest naopak, že bez těchto ústředních pojmů nelze vůbec žádnému právnímu řádu porozuměti, že jsou tudíž **předpokladem** a nemohou býti **cílem** jeho studia. A právě stanovity tyto pojmy jest úkolem obecné teorie právní, neboli filosofie práva ve smyslu formálním*“⁷ Noeticky nesprávná definice pojmu neplatí, i kdyby byla obsažena ve všech právních řádech světa. Naproti tomu noeticky správná definice pojmu je platnou, i kdyby žádný právní řád toto nerespektoval a v žádném z takových nebylo by pojmu stanoveno.

Normativní teorie nebo též ryzí nauka právní založena dvěma velikány Hansem Kesenem a Františkem Weyrem se na základě noetiky a to noetiky normativní snaží dostat k definicím pojmů (které praktičtí filosofové právní hledali všude možné směřováním různých hledisek a motáním páteho přes deváté) a na základě těchto

⁶ Tamtéž, s. 7

⁷ Tamtéž, s. 8 - 9

zásadních a elementárních pojmů jako je norma, povinnost, právní osoba, stát atd. vytváří ucelený systém, nauku právní (právní vědu).

1.2 HLEDISKO KAUZÁLNÍ A NORMATIVNÍ

Kriticko – idealistická filosofie zastoupená v první řadě Platonem a Kantem, si uvědomuje zásadní rozdíl mezi subjektem a objektem poznání a ptá se na poměr těchto dvou činitelů v procesu poznávacím. Pro Kanta je základní rozdíl mezi **poznáváním** a **chtěním** a mezi **intellektem** a **vůlí**. Z tohoto pohledu věda, jeví se být činností, která nic nechce, jedinečně poznání. Zde zásadním je ryzí intelekt. Když něco poznávám, poznávám to jaké to je a ne jaké chci aby to bylo. „*Kriticko – idealistická filosofie táže se dále po přínosu onoho poznávajícího subjektu do procesu poznávání. Platí-li pro ni následkem shora zmíněného, zásadně relativistického postoje věta: žádný subjekt poznávání bez předmětu a žádný předmět poznávání bez příslušného subjektu, jest přirozeno, že snaží se zjistiti, co do poznávacího procesu přináší subjekt a na kolik jest poznatek určován podstatou poznávaného předmětu. Pro obor přírodovědeckého (kausálního) poznávání určil přínos subjektu poznávání – a to mám za to, jednou provždy – Kant: jsou to formy nazírací (prostor, čas, kausální zákon), jimiž jeví se nám předmět takový jaký jest; bez nich zůstává v zásadě nepoznatelný jako věc o sobě.*“⁸

Nemáme však pouze způsob nazírání kausální (přírodovědný). Vedle pojmu příčiny a účinku vztahujících se pouze ke kausálnímu nazírání na svět, jsou zde ještě jiné pojmy, které ve světě kausálním (světě jaký jest) nemají žádného smyslu a významu. Např. pojmy norma, povinnost, trest, vina atd. Jak vidno přírodovědecké (kausální) nazírání není jediným možným. Zde přichází problém věci o sobě. Jak dokázal Kant ve své Kritice a rozvedl v Prolegomenech není možno poznat věc o sobě. „*Věci jsou nám dány jako předměty našich smyslů ležící mimo nás, avšak o tom, čím asi jsou sami o sobě, nevíme nic, nýbrž známe jen podobu, ve které se nám jeví, tj. představy, které v nás vyvolávají tím, že se dotýkají našich smyslů (afikují je). Tím ovšem přiznávám, že mimo nás existují tělesa, tj. věci, které – ač pro nás zcela neznámé, pokud jde o to, čím jsou samy o sobě – známe prostřednictvím představ,*

8 WEYR, František: *Teorie práva*, Nakladatelství „Orbis“, 1920 Praha, s. 24

*kteřé nám dává jejich působení na naši smyslovost a kteřé pak nazýváme tělesy; toto slovo znamená tedy pouze to, jak se onen nám neznámý, ale nicméně skutečný předmět ukazuje: jeho jev.*⁹ Jako subjekt můžeme poznávat (z hlediska kauzálního) pouze to jak se nám věc o sobě jeví, tedy poznáváme pouze tyto vjemy a na základě těchto vjemů usuzujeme něco o věci o sobě. Jaká ale tato věc o sobě je o tom nemohu mít ponětí. Vše co vnímám po celý život pouze vnímám, nevím jaké to o sobě je. Ze slunce vyletí foton, odrazí se od věci o sobě a zaznamená ho mé oko. Mám tedy zrakový vjem. Podobnou cestou dojdou postupně k vnímání věci o sobě veškerými svými smysly, ale i takto ucelené vnímání jest pouhou konstrukcí vjemů. Neříká mi ale vůbec nic o tom, jaká taková věc o sobě je. Říká pouze to, jak danou věc o sobě vnímám. Tím ale naprosto není popírána existence (jsoucnost) dané věci o sobě, jelikož bychom popřeli shora uvedený vztah objektu a subjektu poznávání. Nutno zde pojednat též o rozdílu esence (jakosti) a existence (jsoucnosti). Jakost si intelekt uvědomuje logickou operací nazvanou definice, kdežto k úsudku existence (jsoucnosti) je zapotřebí jiného procesu: formy kauzálního nazírání.¹⁰ „*Uvažujeme-li, jaké nejširší třídění z naznačeného formálního hlediska jeví se býti možným, podává se nám prastarý a lidskému intelektu vrozený dualismus mezi světem jaký jest (dle kauzálního zákona), a světem, jaký má být (dle určitých norem). ...Tento rozdíl mezi oběma hledisky jest základní a proto nadmíru důležitý. ...Z toho mohlo by se na první pohled usouditi, že jde v obou případech o tutěž jsoucnost (existenci) s různou toliko jakostí (esencí) Tomu však tak není. Jsoucnost a jakost jsou pojmy korelátní, t. j. jinými slovy: ke každé jsoucnosti patří též nějaká jakost. Co jest, musí býti něčím, nebo: co jest něco, musí mít též nějaké vlastnosti. Řeknu-li tedy, že by ‘něco mělo býti’ , nevztahuje se můj úsudek k tomu, že něco co existuje tak (t. j. s určitými vlastnostmi), mělo by existovati jinak (t. j. s jinými vlastnostmi). To přičilo by se vzpomenuté již korelativnosti pojmů existence a esence. Úsudek, že něco má býti, nedotýká se nějaké jsoucnosti, z jejíž konkrétní jakosti plynulo by dle onoho úsudku, že se toto něco má změnit tak, aby vyhovovalo. Naopak: to, co podle zmíněného úsudku má býti, má svou zvláštní existenci (jsoucnost) ovšem jen ideální, t. j. toliko v onom světě, který z hlediska lidského intelektu má býti.*“¹¹

9 KANT, Immanuel: *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*, Nakladatelství Svoboda, 1992 Praha, s. 56

10 WEYR, František: *Základy filosofie právní*, Nakladatel - A. Piša – Knihkupec, 1920 Brno, s. 14 - 15

11 Tamtéž, s. 15

Ať svět jaký je, či svět jaký má být, oba si náš intelekt pouze představuje. Takto si skrze vjemy představují svět jaký je (ale nikdy ho nemohu poznat jako věc o sobě), stejně tak si intelektuální operací představují svět jaký má být, ačkoliv ho též jako věc o sobě poznat nemohu. „*Tato věc o sobě zůstává arciť velmi obtížným a v jistém směru i antinomickým pojmem, nedostupným lidskému intelektu, který nepochopil základy idealistické filosofie. Její jediná vlastnost je danost, t. j. právě vlastnost býti předmětem ponávání. Tato danost nijak nespadá v jedno s pojmem existence skutečnosti. Neboť skutečným býti znamená býti předmětem poznávání kausálního (přírodovědeckého), a nikoliv poznávání vůbec. Jen ten kdo připouští pouze kausální (přírodovědecké) poznávání – tzv. monista na rozdíl od dualisty či trialisty – bude směřovati pojmy danost (v naznačeném právě smyslu) a skutečnost. Obdobu přírodovědecké existence (skutečnosti) v obotu normativním jest platnost (viz níže), jinými slovy: povšechná danost (Gegebenheit) jeví se z hlediska kausálního jako existence (skutečnost) s hlediska normativního jako platnost.*“¹²

1.3 RYZÍ NAUKA PRÁVNÍ (TEORIE NORMATIVNÍ)

Ryzí nauka právní je teorií pozitivního práva. Jako teorie chce svůj předmět pouze poznávat. Snaží se odpovědět na otázku, co je právo a jaké právo je. Nesnaží se ale odpovědět si na otázku jaké právo má být nebo jaké je potřeba vytvořit. Jako taková je ryzí nauka právní vědou právní a nikoliv právní politikou. Ryzí nauka právní chce odprostit právní vědu všech prvků, jež jsou cizí jejímu předmětu. Toto je její základní metodický princip. Tento princip bychom sice měli považovat za samozřejmost, ale stačí se podívat na vývoj tzv. tradiční nauky a uvidíme, jak moc se ve svém výzkumu vzdálila od ideí metodické ryzosti. „*Jurisprudence směřovala se zcela nekritickým způsobem s psychologii a biologií, etikou a theologií. Neexistuje dnes již téměř žádná sociální věda, do jejíž oblasti proniknouti by nepovažovali juristé za přípustné; ba tito juristé dokonce považují za možné, že zdokonalí svůj vědecký názor, přivlastní-li si poznatky jiných disciplin. Tím ovšem zaniká vlastní právní věda úplně.*“¹³

12 WEYR, František: *Teorie práva*, Nakladatelství „Orbis“, 1920 Praha, s. 25

13 KELSEN, Hans: *Ryzí nauka právní. Metoda a základní pojmy*. Orbis Praha – Brno 1933, s. 7

Ryzí nauka právní se snaží ohraničit přesně svůj předmět poznání a to v obou směrech ve kterých je její samostatnost ohrožena metodickým synkretismem (viz dále). Pokud nemá právní věda zaniknout v přírodní vědě, je potřeba toto právo co nejlépe odlišit od přírody. To je ale obtížné, protože to co se běžně nazývá právem se v jedné své části opravdu nalézá v okruhu přírody a zde má svou přírodní existenci (skutečnost). Pokud bychom totiž analyzovali nějaký věcný stav, např. parlamentní usnesení, nebo soudcovský rozsudek, můžeme na něm rozlišovat dva prvky. Jedním z těchto prvků je smysly vnímatelný děj (akt), který se odehrává v čase a prostoru (lidské chování). Druhým z těchto prvků je smysl, specifický význam, který tento děj má. Do určité místnosti přijdou lidé, mluví u pultu a střídají se u něj. Toto je vnější děj smysly vnímatelný. Ale smysl je jiný. Usnáší se zákon! Dále člověk oblečený v taláru mluví z vyššího místa k jinému, před ním stojícímu. Tento děj má zase význam soudcovského rozsudku.¹⁴

Tento význam ale na ději (aktu), jako vnější skutkové podstatě, nejde vidět, slyšet, nebo jinak smysly vnímat. „*Takový akt může ovšem sám – pokud jde o akt vyjádřený slovy nebo písmem – obsahovati též nějakou výpověď o svém významu, sdělovati svůj smysl. Ba v tom spočívá dokonce jistá zvláštní vlastnost materiálu, daného sociálnímu a zejména juristickému poznávání. Rostlina nemůže o sobě sdělití ničeho vědci, který ji vědecky určuje. Nepokouší se sama sebe přírodovědecky vysvětliti. Sociální akt může naproti tomu velmi dobře nésti v sobě výpověď o tom, jaký má význam.*“¹⁵ Člověk který takový akt vykoná, spojuje s ním určitý smysl, který je nějakým způsobem vyjádřen a jako takovému mu lidé rozumějí. Lidé, kteří se shromáždí ve sněmovně, mohou prohlásit, že se usnášejí na zákonu. Soudce v taláru v soudní síni může prohlásit, že vydává trestní rozsudek. Z daného vyplývá nutnost činit rozdíl mezi subjektivním a objektivním smyslem těchto aktů. Pokud např. nějaká tajná organizace dá vykonat trest smrti na škůdci, který se jí jeví jako nebezpečí pro společnost, subjektivně se to sice jeví jako trest smrti, objektivně (v systému objektivního práva) bude vraždou, i když se vnější děj neliší od skutečného trestu smrti na základě práva.¹⁶

Takový vnější děj je vždy smysly vnímatelný, protože se odehrává v čase a

14 Tamtéž, s. 8

15 Tamtéž, s. 8

16 Tamtéž, s. 9

prostoru. Je tedy částí přírody a je poznáván kausální metodou. Děj jako prvek přírodního systému není předmětem juristického poznání. Co dělá tento děj právním aktem není jeho přírodní existence (skutečnost), ale objektivní smysl, který tento akt má. Svůj zvláštní právní význam nalézá tento děj v normě. Že určitý děj není vraždou, ale trestem smrti je výsledkem myšlenkového procesu, kdy srovnáváme tento vnější děj s trestním zákoníkem a trestním řádem. Že určité shromáždění lidí je parlamentem a že výsledek jeho činnosti je zákon, znamená, že tento skutkový děj odpovídá jistým právním předpisům. Neboli to znamená, že obsah skutečného dění je ve shodě s obsahem norem.¹⁷

Právní poznávání se soustředí na tyto normy, které dávají skutečností charakter právních nebo protiprávních aktů. Důležité je připomenout, že norma jako významový obsah není totožná s psychickým aktem, kterým je chtěna. Chtění a představu normy je nutné odlišit od chtěné nebo představované normy. Tvorba norem je existentním dějem ve světě vnějším. Ryzí nauka právní se ale nezabývá žádnými ději ve světě vnějším. Pokud definujeme právo jako normu a pokud se právní věda omezuje na poznávání norem, pak je právo protivou přírody a právní věda jako věda normativní protiva všech těch věd, kterých základním metodickým hlediskem je hledisko kausální. Hlavně je zde tedy rozdíl mezi právní vědou, která si za svůj úkol vzala zkoumat příčiny a účinky těch přírodních dějů, které se jeví jako právní akty. Tato věda se nazývá právní sociologií. Tato věda se vůbec nezabývá normami jako specifickými výrazy toho co má být, ale pouze ději ve světě vnějším bez ohledu na jejich vztah k těmto normám. „*Tato právní sociologie dává do relace existentní skutkové podstaty, jež chce pochopiti, nikoliv k platným normám, nýbrž k jiným existentním skutkovým podstatám, a to jako příčiny a účinky. Táže se například, která příčina způsobila, že zákonodárce vydal právě tuto a nikoliv jinou normu, a jaké účinky mělo jeho nařízení. Táže se jakým způsobem fakticky ovlivňují činnost soudců hospodářské skutečnosti, náboženské představy, nebo z kterých důvodů přizpůsobují lidé svá jednání právnímu řádu či se mu protíví. Právo přichází pro tento způsob pozorování v úvahu pouze jako existentní skutečnost, jakožto faktum ve vědomí lidí, kteří právní normy stanoví, pokud se týče podle nich jednají nebo se jim protíví.*“¹⁸

Ryzí nauka právní (normativní teorie) se zabývá normami a to nikoliv normami jako

17 Tamtéž, s. 10

18 Tamtéž, s. 11

skutečnostmi našeho vědomí (chtění a představování si norem), ale normami jako významovými obsahy (chtěné a představované normy). Ryzí nauka právní se zabývá skutečnostmi jen potud, pokud jsou obsahem právních norem, neboli nakolik jsou právními normami určeny.

2. ČÁST TEORETICKÁ

2.1 NORMA

Ústředním pojmem, kterým se zabývá normativní poznávání (ryzí nauka právní), je pojem normy. Normu lze vyjádřit logickým soudem jako výraz něčeho, co má být. *„Než přesto nelze – a to právě z hlediska kriticko–idealistického – ztotožňovati pojem normy a pojem soudu (roz. logického) do té míry, že by platila věta: předmětem poznávání normativního jsou úsudky (soudy). Nejsou jím, jako podobně jím nejsou v oblasti přírodovědeckého poznání úsudky, vyjadřující to, čemu se říká 'přírodní zákony'. Přírodovědeckou metodou poznáváme přírodu (jakožto empirický předmět poznávání), nikoliv 'přírodní zákony'. Přírodní zákony jsou vnější formou, již odíváme své přírodovědecké poznatky, a to formou mluvnickou, pokud se týče logickou“.*¹⁹

Obsahem normy je vždy výraz, že něco má být. Je zcela lhostejno, jestli toto být má již je, teprve bude, či jestli ani být nemůže (dle přírodních zákonů). Všechna tato existence ve smyslu kausálním (skutečnost) a její změny jsou pro imanentní hledisko normativní zcela indiferentní. Zde přichází ke slovu opět ona naprostá metodická oddělenost světa kausálního a normativního. Kategorie času tak důležitá pro kausální nazírání při spojování příčin a účinků v čase je naprosto bez významu při použití hlediska normativního.²⁰ Norma stanoví, co být má bez toho, aby se zabývala kategoriemi nepatřícími do normativního hlediska. Žádný poznatek získaný z přírodních věd (za použití metody kausální) nemůže mi rozšířit, ani upřesnit pojem normy. Pokud by se tak stalo, byl by to nepřípustný metodický synkretismus (viz dále). Vědce v přírodních vědách vůbec nezajímá, jaké by mělo zvíře být, jaké

¹⁹ WEYR, František: *Teorie práva*, Nakladatelství „Orbis“, 1920 Praha, s. 34

²⁰ Tamtéž, s. 35

geologické pochody by měli být, ale jedině jaké zvíře je a jaké geologické pochody jsou. Stejně tak vědce právního, zastávající kriticko – idealistickou filosofii, hledícího si jedině normativního hlediska, vůbec nezajímá, co je, bylo, bude, či být nemůže. Jedině to co má být je cílem jeho poznání. Proto je nadmíru důležité držet se pouze a jedině hlediska normativního a na základě jeho zkoumat normy, jejich formu a obsah.

„Ačkoliv není, jak již naznačeno, pochyby, že lidský intelekt může si zcela jasně představit 'normu' v onom nejabstraktnějším smyslu, kteroužto představu lze tudíž snad nazvat obecně představou 'normativity', jest na druhé straně nepopiratelnou vlastností intelektu, že s každou normativní představou může spojit představu určitého subjektu normy a subjektu povinnosti, z oné normy pryšící. Tím stává se nejen představa určité normy konkrétnější, nýbrž i její objekt, t. j. to, co má býti“²¹. Po rozboru pojmu normy se nám zjeví dva její základní prvky. Vedle toho, co má být (lidé nemají krást, dobré mravy se mají pěstovat) vzniká pojem povinnosti, t. j. představa, že toto, co má být, je něčí povinností. Pojmy norma a povinnost jsou v oboru hlediska normativního nerozlučně spjaty stejně jako pojmy příčina a následek v oboru nazírání kausálního. Stejně jako není následku bez příčiny, není ani povinnosti bez normy! Dále stejně jako nelze dokázat existence přírody, nelze dokázat ani platnost normy. Obě tyto danosti (jak bylo shora naznačeno: existence přírody a platnost normy) nelze nijak dokázat, musím je prostě předpokládat. V tomto jsou oba druhy nazírání, jak kausální tak normativní, totožné a to subjektivistické, respektive hypotetické.²²

Povinnost můžeme chápat objektivně nebo subjektivně. Povinnost stanovená objektivně nezahrnuje v sobě subjekt povinnosti. Ten přichází až subjektivizací normy, tedy stanovením povinnostního subjektu, který má onu povinnost stanovenou normou přivodit. Povinnost je zde vztahem mezi činitelem (kdo má normou stanovenou povinnost plnit) a normou. Tento vztah nazýváme přičitatelností. *„Zmíněný vztah je představou ryze normativní. Možno jej obecně zvatí přičetností, neboli přičitatelností. To znamená: ve své vlastnosti povinnostního subjektu je tento subjekt přičetný, t. j. normu lze mu 'přičítati', norma pak vzhledem k povinnostnímu subjektu jest přičitatelná. Není-li někdo 'přičetným', znamená to, že není vzhledem k té či oné normě povinnostním subjektem; není-li určitá norma 'přičitatelnou', znamená to, že*

21 WEYR, František: *Základy filosofie právní*, Nakladatel - A. Píša – Knihkupec, 1920 Brno, s. 19

22 WEYR, František: *Teorie práva*, Nakladatelství „Orbis“, 1920 Praha, s. 36

*určitý subjekt, který je snad 'příčetný' vzhledem k jiné normě, nemá povinnosti vzhledem k této určité normě“.*²³

V oboru nazírání kausálního jde vždy o kausální nutnost při spojení příčiny a následku. Pokud je zde nějaká příčina, nutně přijde následek. Není zde žádné svobody, pouze nutnosti. V tomto pohledu liší se kausální myšlení od normativního a teleologického. Kausální má pouze nutnost, kdežto normativní a teleologická má vlastnost polarizační. Jeden pól je stav normou chtěný (pozitivní) , druhý je stav normou nechtěný, protiva stavu chtěného (negativní). S hlediska pojmu povinnosti (subjektivní, viz výše) stává se příčetnost vinou, pokud předpokládáme stav normou nechtěný (negativní pól). Jedině povinnostní subjekt může být vinným a to pouze za předpokladu, že nečiní, co je jeho povinností. Z daného vyplývá: Protože zde nebylo povinnosti, nebylo zde ani viny.²⁴

2.2 PLATNOST A ÚČINNOST NORMY

V tradiční nauce se pojmy platnost a účinnost myslí něco jiného, než mají na mysli Kelsen a Weyr. Tyto pojmy se spojují s časovou působností norem. Vztah platnosti a účinnosti spočívá v tom, že platnost předpisu vzniká vyhlášením, ale začíná se uplatňovat až vznikem její účinnosti. Normativní teorie ale s těmito pojmy spojuje zcela jiné vlastnosti. V předchozím výkladu již bylo naznačeno, že předmět normativního poznávání (norma) pro nás jako poznávající subjekt existuje. Existuje ale ve zcela jiném světě, než objekty světa kausálního. Objekty světa kausálního existují, mají svou skutečnost v tomto kausálním světě vnějším. Zato normy mají sice svojí existenci, nikoliv ale svrchu naznačenou existenci (skutečnost) ve světě vnějším (kausálním), nýbrž ve světě normativním a to nikoliv jako skutečnost, ale platnost. Stejně jako neexistence (neskutečnost) ve světě kausálním, je neplatnost opakem existence (platnosti) normy ve světě normativním. Normativní metodou lze poznávat pouze normy platné, stejně jako kausální metodou lze poznat pouze objekty skutečné. Nutno podotknout, že ať už skutečnost nebo platnost, v obou případech jde jen o relativní existenci, kterou nutno předpokládat. „*Jen to co 'jest' (ve smyslu*

23 Tamtéž, s. 36

24 Tamtéž, s. 38

přírodovědeckém), může popřípadě působit, býti účinným. To, co 'platí', nemůže nikdy být v stejném smyslu účinným. Mluví-li se totiž o 'účinnosti' (působnosti) norem, nemohou to býti předměty normativního poznávání, které působí - 'působit' lze jen ve světě vnějším, který jest předmětem přírodovědeckého poznání – nýbrž něco jiného. 'Účinné' v tomto smyslu mohou býti pouze **představy norem** v lidském mozku. Tyto představy mohou popřípadě působit jako motivy lidského jednání a přivodit tudíž určité změny ve světě vnějším. Jsou pak tyto představy jakožto motivy lidského jednání **příčinami určitého druhu**“.²⁵

Zde je vyložen rozdíl mezi normou a její představou. Norma existuje ve světě normativním (platnost) a její představa v lidském mozku existuje ve světě kausálním (skutečnost) a působí jako příčina pro motivy lidského jednání. Stejně tak můžeme odlišit normotvůrce, tedy toho, kdo normu stanoví (abstraktního ve světě normativním daného) od praktického normotvůrce, který ve světě vnějším stanoví normy za tím účelem, aby představy norem motivující lidi k určité činnosti byli opravdu účinné, tudíž opravdu motivovali jedince k povinovanému chování (normou stanovené) skrze představu normy.

2.3 NORMA VS. PŘÍRODNÍ ZÁKON, IMPERATIV, MAXIMA

Abychom zcela určitě pochopili, co je normou, musíme na tomto místě ohraničit pojem její od pojmů jiných, které se často užívají spolu s ní, nebo se s ní slučují. Toto jsou pojmy zákon, imperativ a maxima.

Rozdíl mezi normou a zákonem přírodním (zde myšlen zákon ve smyslu kausálním) je poměrně jednoznačný. Zákonem přírodním je myšlena pravidelnost přírodní: „*Jednotlivý přírodní zákon jeví se jako aplikace obecného kausálního zákona na určité dění. Jím praví se, že za týchž předpokladů (příčin) nastávají tytéž následky, a vykládá se skutečné dění ve světě vnějším. Proto nazývá se metoda operující kausálním zákonem a stanovící jim jednotlivé přírodní zákony, případně explikativní*“.²⁶ Zákon přírodní je tedy něčím zcela odlišným od normy. Tyto zákony se vztahují pouze na svět vnější (kausální). Nemá též normativní povahu, protože

25 Tamtéž, s. 40

26 WEYR, František: *Základy filosofie právní*, Nakladatel - A. Píša – Knihkupec, 1920 Brno, s. 23

existuje mimo svět normativní a to pouze jako pravidelnost lidského nazírání na svět kausální. Máme zde příčinu a její účinek. Pokud z jedné příčiny vždy vyplývá stejný následek, dá se tento stav nazvat přírodním zákonem. Ze subjektivního zkušenostního soudu, že po určité příčině přichází vždy stejný následek, se stává tímto objektivní zkušenostní soud, což je přírodní zákon. Rozdíl normy a zákona přírodního (kausálního) pak vyvěrá z právě řečeného. „*Poznáním určitého přírodního zákona vím, že za určitých podmínek něco **musí** býti (musí se státi), kdežto poznáním určité normy zvím toliko, že něco **má býti** nebo se státi. Zdali se to skutečně stane, nemohu na základě normy, t j. z hlediska normativního, nikdy rozhodnouti.*“²⁷ Tím je řečeno, že přírodní zákon nezná pojem povinnosti, nýbrž pouze pojem nutnosti. Pokud zde je příčina ve světě kausálním, vím jistě, dle přírodního zákona, že přijde jasný následek. Toto prostě být musí. Pokud by po příčině následoval jiný účinek než daný přírodním zákonem, je tento přírodní zákon nesprávný a není tudíž již přírodním zákonem s obecnou platností. Vědci zabývající se světem vnějším (kausálním) museli by, na základě pozorování příčin a účinků ve světě vnějším, stanovit zákon přírodní tomuto postupu od příčiny k následku neodporující.

Ze shora řečeného vyplývá, že norma může na lidi působit pouze jako představa této normy. Tato její funkce jakožto motivu pro lidské jednání, je kausálního charakteru. Představa normy může působit jako motiv pro lidské jednání. V této své funkci jako motivu vystupuje norma ve zvláštní mluvnické formě: ve formě imperativu. Touto formou obrací se norma přímo na adresáta povinnosti.²⁸ „*Imperativ jest tedy jednou z forem, kterými může se normativní představa vyjádřit, nikoliv však jedinou, a jest tedy nesprávně, když ztotožňuje se norma a imperativ. Norma může obsahovat imperativ, nemusí ho však obsahovati. Imperativní formou vyjádřená norma přesunuje těžiště s toho, co má býti – možno říci s 'objektu povinnosti' - na to (toho), co (kdo) má přivoditi stav, který vyjádřen jest normou jako 'žádoucí', tedy na subjekt povinnosti. Z hlediska kausálního má takové přesunutí smysl jen tehdy, když norma může působiti jako motiv.*“²⁹ Aby ale imperativ působil jako motiv pro lidské jednání, je nutno stanovit jinou normu ve formě hypotetického úsudku, která stanoví sankci za neuposlechnutí imperativu. Jinak se vůbec nelze bavit o motivu pro lidské jednání. Až

27 Tamtéž, s. 24

28 Tamtéž, s. 26

29 Tamtéž, s. 28

představa toho, že při nedodržení imperativně stanovené normy, přichází norma druhá, která stanoví sankci za neuposlechnutí imperativu, je opravdu motivující. Pokud by zde byla norma „nezabíjej“, ale nebyla by zde druhá norma ve formě hypotetického úsudku, dle kterého pokud neuposlechněš imperativní normu „nezabíjej“, přijde sankce, nešlo by vůbec mluvit o představě jako motivu pro lidské jednání. Člověk který pochopí, že zde je povinnost stanovena normou a v imperativní formě je dána tato povinnost jemu jako subjektu povinnostnímu, pochopí dále, že za neuposlechnutí příkazu v imperativu vyjádřeném nastupuje sankce, bude tímto motivován pro jednání této normě neodporující. Sankci samozřejmě musí subjekt vnímat jako větší „újmu“ než samotné dodržení normy v imperativní formě vyjádřené.

Touto problematikou zabývá se dnes směr Law and Economics. Sankce dle této nauky musí dosahovat takové míry, aby subjekt nedodržující normu pocíťoval tuto sankci jako újmu větší, než by byl prospěch z nedodržení takové normy.

Lidský intelekt je schopen si představit normy v nejabstraktnějším smyslu jako normy stanovící co má být, nestanovující ale již toho, kdo toto „má být“ je povinen uskutečnit. Stejně jako přírodní zákony (viz výše), může člověk určité představy stanovit formou normativní. *„Představuji si dva stavy, jejichž současná skutečná existence jest vyloučena podle zákona o logickém odporu – tedy stav **a** a stav **non a** - , uvažuji-li dále, který z obou stavů jeví se býti vzhledem k určitému účelu nebo zájmu lepší (t. j. užitečnější), vykonávám tím činnost, kterou všeobecně lze nazvati **hodnotíci**...; dospěji-li touto činností k úsudku, mohu tento úsudek, který jinak s normativním nazíráním nemá nic společného, odíti mluvnicky ve formu normativní. Tedy mohu říci: Lidé mají dbáti čistoty (jelikož jsem svým usuzováním dospěl k úsudku, že zachovávání čistoty jest v zájmu, opak toho ke škodě lidstva. Mohu říci dále: Cla mají být zrušena, nebo všeobecněji: nemají být ukládána, jelikož jsem dospěl k přesvědčení, že jsou národnímu hospodářství škodliva. To jsou **maximy**.“³⁰* Tyto úvahy, maximy jsou v právní vědě označovány jako úvahy de lege ferenda. V těchto úvahách není vůbec stanoven subjekt povinnosti, tedy ten, který svým jednáním je povinen stanovenou maximu dodržovat. Tím se maximy podstatně liší od norem, protože ačkoliv je lidský intelekt schopen představit si normu obecně, bez výslovného stanovení povinnosti (něco co pouze má být), stejný lidský intelekt si uvědomuje, že

30 Tamtéž, s. 30

toto „má být“ je nutně něčí povinností, jinak jsme opět na poli maxim. Maxima hodnotí svět jaký je (kausální) a stanoví co by mělo být normou.

2.4 DRUHY NOREM

Nyní když byl zde vyložen rozdíl mezi normou, přírodním zákonem, imperativem a maximou, a víme tedy co normou je a co nikoliv, můžeme přejít k problematice druhů norem.

2.4.1 Normy autonomní a heteronomní

„Teoreticky lze si představit splynutí subjektu normotvorného a povinnostního. Tím vzniká představa autonomních norem, Normotvorný subjekt svou normou sám sebe zavazuje a stává se subjektem povinnostním. Opakem toho jest případ normy heteronomní, při které pokládáme různost obou subjektů.“³¹ Toto rozlišení nemá nijakého významu pro hledisko statické, které nezná vůbec pojem normotvůrce. Za normy autonomní je považována morálka, při které opravdu splývá subjekt normy se subjektem povinnosti a sám sobě ukládá povinnosti a sankce za nedodržení těchto povinností.

2.4.2 Normy absolutní a hypotetické

Toto rozlišení bylo naznačeno již ve výkladu o imperativu. Pokud tento imperativ není v normě ničím omezen, můžeme tuto normu nazvat absolutní. Norma by pak měla schema: Má býti A (nepodmíněně). Imperativ však jak víme podmíněně být může, pak schema jest: Je-li B, má býti A. A je podmíněnou skutkovou podstatou, B je podmiňující skutkovou podstatou. *„Rozdíl mezi absolutní a hypotetickou normou může však býti jen relativní, poněvadž záleží na tom, jak konsteruujeme pojem jednotné skutkové podstaty. Do této jednotné skutkové podstaty totiž možno, ale není nutno, pojmouti případnou podmínku jakožto její omezení, tak např., když označíme povinovanou skutkovou podstatu B, podmíněnou skutkovou podstatu A, jako (roz. jednotnou) skutkovou podstatu C. Naopak lze zpravidla každou zdánlivě jednotnou skutkovou podstatu podobným způsobem rozložit, až dospějeme k naprosto již*

31 WEYR, František: *Teorie práva*, Nakladatelství „Orbis“, 1920 Praha, s. 41

*nepodmíněné, tedy absolutní normě.*³² Toto rozdělení je důležité pro pochopení rozdílu v pojetí norem u Kelsena a u Weyra.

2.4.3 Normy obecné a individuální (abstraktní a konkrétní)

Normy obecné vztahují se na neurčitý počet povinnostních subjektů a na skutkové podstaty, které mohou libovolně mnohokrát nastat. Naproti tomu individuální normy se vztahují na konkrétní povinnostní subjekt a na konkrétní skutkové podstaty. Zmíněný rozdíl obou norem je opět pouze relativní, protože co se mi zdá jako konkrétní norma, může být obecnou normou pro ještě konkrétnější normu. Obecná norma vztahuje se ke všem subjektům A, konkrétní se vztahuje k A1, A2, A3.....AN, to platí i o skutkových podstatách těchto norem.³³

2.4.4 Normy prvotní a druhotné

*„Mezi dvěma nebo více normami je myslitelný takový poměr či vztah, že jedna odvozuje svou normativní existenci, t. j. platnost, od druhé. Onu normu, jejíž existenci nelze již dále dovozovat, nýbrž pouze předpokládat (jakožto nezbytnou hypotézu každého normativního poznávání), lze nazývatí prvotní (originární) v nejužším smyslu: není již žádné vyšší normy nad ni.*³⁴ Zmíněné rozdělení norem na prvotní a druhotné je opět pouze relativní. Prvotní norma pro druhotnou může sama být druhotnou pro normu ještě prvotnější až dojdeme k oné normě prvotní v nejužším smyslu (nad ní normy není). Takto vzniknul pojem hierarchie norem či též stupňovitost normového souboru. Hierarchický vztah mezi normami může být buď formální nebo obsahový. Při formálním je určujícím vztah příslušných normotvorných subjektů. Normotvorný subjekt normy nižší je delegován (zmocněn) normotvorným subjektem vyšším, čili kompetence tohoto nižšího normotvůrce je odvozena z kompetence normotvůrce vyššího. Tento formální vztah vyhovuje hledisku dynamickému (viz dále). Při obsahovém je určující nikoliv vztah normotvůrců, ale obsah těchto norem. Nižší norma platí, protože za platnou je považována jiná norma, pod jejíž širší obsah lze subsumovat obsah nižší normy. Nižší norma je obsažena ve vyšší normě, nebo z ní plyne, tak jako druhotná plyne z prvotní. Toto obsahové pojetí

32 Tamtéž, s. 43

33 Tamtéž, s. 44

34 Tamtéž, s. 44

vyhovuje hledisku statickému (viz dále).³⁵

2.5 NORMOVÉ SOUBORY

*„Předmětem normativního poznávání může být buď jediná norma nebo řada norem, určitým způsobem spolu souvisejících (normový soubor). Současně lze poznávat jen jedinou normu nebo jediný normový soubor (ve smyslu právě naznačeném), neboť jen za tohoto předpokladu je logicky vyloučen poznatek (jako výsledek poznávání), že něco zároveň má a nemá být. Právě zmíněnou vlastností normativního poznávání lze označit jako jeho **výlučnost**. Normy, příslušející různým normovým souborům , se metodologicky navzájem vylučují. Noeticky nelze vycházeti současně z předpokladu (hypothesis) platnosti dvou nebo několika normových souborů nebo dvou či více norem, příslušejících různým normovým souborům.“³⁶*

Vědy přírodní mají tuto výlučnost v tom smyslu, že nelze poznávat vedle světa vnějšího (jaký je) ještě jiný takový další svět, který také je. Přírodní vědy neznají ve svém kausálním nazírání podobný problém vědy normativní, tedy rozdílnost normových souborů. Je jasno, že existuje (je platných) více normových souborů, ať už myslíme různé právní řády jako právní řád České republiky, Německé spolkové republiky, nebo jiné normové soubory jako je např. morálka, etika, náboženství. Každý tento normový soubor ale nutně musím poznávat jako samostatný, protože nelze zároveň poznávat několik normových souborů. Tento problém nemá věda přírodní. V té je soubor toho co je, světem vnějším a ten je jen jeden. Tudiž přírodní vědy poznávají vždy jen jeden soubor a to svět jaký je. Naproti tomu svět jaký má být je stanoven normami (normovými soubory) a ty se mohou lišit podle toho, který normotvůrce je stanovil, nebo ze které prvotní normy vyplývají. Mnohost norem může tvořit jednotku z důvodu formálních či obsahových. Obsahový je tehdy, pokud obsah všech norem jednotného souboru neodporuje určité zásadě nebo principu (obsahově vyšší normě). Jestli určitá norma do souboru patří či nikoliv zjistím srovnáním obsahu této normy s obsahem vyšší normy. Z toho vyplývá vyloučení možnosti, aby v jednom normovém souboru založeném na obsahovém hledisku, bylo stanoveno, že něco má a nemá být zároveň. Dokonce jsou při tomto obsahovém hledisku vyloučeny i normy

35 Tamtéž, s. 45

36 Tamtéž, s. 45

obsahově indiferentní (např. „Má se chodit a jezdit pravo a vlevo předcházet nebo předjíždět. Formálním důvodem, který vylučuje obsahový rozpor (má být A a non A zároveň) je identita normotvorného subjektu. Pokud totiž všechny normy pocházejí z od jednoho normotvůrce, je vyloučeno, aby též normotvůrce zároveň chtěl A a non A. „Zmíněná teoretická výlučnost normového souboru je totiž **vlastností normativního poznávání** a vzniká tudíž jen tehdy, když o předmětu poznávání uvažujeme ve spojení s podmínkem poznávání. Jest předpokladem (hypothesis, stanoviskem) poznávání a poněvadž právě je pouhým – ale nezbytným - předpokladem, nemůže přináležeti pouze předmětu poznání jako jeho vlastnost.“³⁷

Identita tohoto normotvůrce, či jinak řečeno delegační vztah mezi normami téhož souboru znamená princip dynamický (genetický). Jen tímto principem je možno pochopit normový soubor v jeho časovém vývoji a pojmově zachytit vznik, zánik či změnu norem. Na rozdíl od obsahového hlediska, zde u tohoto formálního, které nevychází z obsahu norem, je možnost aby normy indiferentní byli součástí jednotlivého normového souboru chápaného z hlediska dynamického. Normy, které by si však obsahově přímo odporovali (A a non A), jsou i zde vyloučeny v jednom normovém souboru, protože nelze si představit normotvůrce, který zároveň (současně) něco chce a nechce. Tuto úvahu vyjadřuje zásada *lex posterior derogat legi priori*. Pozdější zákon ruší zákon dřívější. Nelze zde ale mluvit o rušení platnosti, jelikož by tím norma zanikla zcela. Zde se má na mysli zrušení její účinnosti jako motivu pro lidské jednání. Tato zrušená norma platí dále, ale není již součástí normového souboru. Pokud jsou zde právní normy různé právní relevance, jedna od vyššího, druhá od nižšího normotvůrce, je rozpor mezi nimi vyloučen delegační závislostí nižšího na vyšším.³⁸ Obsahové kritérium vyhovuje naopak hledisku statickému. Toto hledisko pojímá normový soubor jako něco neměnného, hotový, nehybný výtvar, ve kterém vůbec není zahrnut problém tvorby norem. V tomto obsahovém hledisku plyne jedna norma (nižší) z normy druhé (vyšší) na základě jejich obsahu. V tomto normovém souboru všechny normy vyplývají z určité nejvyšší zásady. „Možno však říci, že jak formální, tak obsahové jednotící kritérium připouští stejným způsobem dvojí představu normového souboru, kterou bylo by lze obrazně naznačiti jako soubor rozvité a nerozvíte. Neboť v obou případech jsou všechny

37 Tamtéž, s. 47

38 Tamtéž, s. 47

součástky normového souboru, t. j. jednotlivé normy, jaksi in nuce obsaženy v oné nejvyšší, která, jak jsme viděli, jako samostatná norma ani nemusí být konstruována a může být nazvána **ohniskem** nebo **vrchní zásadou** příslušného normového souboru. Při formálním hledisku bude znít takto: *Věc co nařídí, chce, stanoví atd., a to buď přímo, nebo nepřímo určitý normotvůrce, budiž považováno za platnou normu, t. j. za součást poznávaného normového souboru; Při obsahovém hledisku zněla by takto: Každá norma, která svým obsahem hovoří určité obecné zásadě, kterou, chceme-li, můžeme si též představovat jako normu, jest součástí poznávaného normového souboru.*³⁹ Tímto podáno rozlišování jednoty normového souboru z hlediska formálního a obsahového.

2.6 HLEDISKO STATICKÉ A DYNAMICKÉ

Již jsme naznačily, že na předmět normativního poznávání, pokud máme na mysli normový soubor, a nikoliv jednotlivou normu, můžeme pohlížet buď z hlediska statického, či dynamického. Pouze statické hledisko je imanentní (vlastní) způsobu normativního poznávání. Z tohoto hlediska jeví se normový soubor jako něco uzavřeného, neměnného. Statické hledisko nepřipouští vůbec pojem normotvůrce, protože toto hledisko pojímá normový soubor jako ukončený neměnný předmět. „*Statickým poznáváním zjišťujeme tudíž řadu skutkových podstat povinovaných a po případě, t. j. nevychází-li poznávání to z přísně objektivního názoru, řadu povinnostních subjektů, jinými slovy: poznáváme, co má být a kdo má subjektivní povinnost toto 'co' přivoditi.*“⁴⁰ Dynamické hledisko hledí na předmět svého poznání (normový soubor) jako na něco co vzniká, mění se a zaniká. Normový soubor zde není ukončený a ohraničený jak je tomu u hlediska statického, ale naopak je souborem otevřeným, měnícím se. Tímto vznikem norem není ale myšlen vznik podle zákona kausálního, nýbrž vznik podle pravidla, které musí být v normovém souboru obsaženo.

Při hledisku statickém, jeví se nám normový soubor jako řada norem vedle sebe se nacházejících. Naproti tomu při hledisku dynamickém, jeví se jednak po sobě následující (časově), jednak pod a nad sebou se nacházející. Pro dynamické hledisko

39 Tamtéž, s. 48

40 Tamtéž, s. 48

je důležité pravidlo, které stanoví, jakým způsobem mohou vznikat, zanikat či se měnit normy, které jsou součástí normového souboru, který je předmětem našeho poznávání. Pokud je hledisko dynamické subjektivní, připouští možnost mnohosti normových subjektů (normotvůrců), kteří jsou povoláni k rušení a změně norem. „*Má-li však být zachován noeticky nezbytný předpoklad jednotnosti předmětu normativního poznávání (normového souboru), je třeba aby vzájemný poměr těchto jednotlivých normotvůrců byl určitým způsobem uspořádán, a to tak, aby i oni tvořili jednotnost, čili jednotku. To znamená, že normotvorná činnost všech těchto normotvůrců – až na jednoho – musí být určitým způsobem odvoditelná od normotvorné činnosti onoho jednoho, který jest jim tudíž nejen časově, nýbrž i věcně (normativně) nadřazen: neboť z jeho vůle čerpají svou vlastnost (schopnost normotvornou, on jest to který jejich výtvorům dodává normativní relevanci, čili jinými slovy: on způsobuje svou normotvornou činností, že jejich výtvoři lze považovati za součástky předmětu našeho poznání (normového souboru). Mají tedy jejich výtvoři jen odvozenou normativní relevanci, kdežto jeho výtvor má původní, dále již neodvoditelnou relevanci, kterou poznávající subjekt musí (jakožto hypothesis ve smyslu kantovském) prostě předpokládati“.*⁴¹ Tuto normotvornou činnost všech normotvůrců patřících do téhož normového souboru můžeme si představit obrazně jako pyramidu, ve které jsou obsaženy jak normy tak normotvůrci. Na vrcholu této pyramidy nalézají se prvotní normotvůrce, jehož prvotní norma nejen že dodává normotvorným subjektům normotvornou schopnost, ale též dodává těmto normám jejich normativní relevanci (normativní existenci = platnost). Jak tyto subjekty, tak jimi vytvořené normy jsou pak součástí (obsahem) této pyramidy. Na vrcholu pyramidy je prvotní normotvůrce (odjinud normativně neodvoditelný) nebo zde též může být prvotní (základní) norma, od které všichni normotvůrci a normy daného normového souboru získávají svou normativní relevanci. V prvním případě začíná řada norem normotvorným subjektem (subjektivní pojetí), ve druhém začíná prvotní normou (objektivní pojetí). Weyr k tomuto poznamenává, že pokud uvažujeme, že předmětem normativního poznávání jsou normy a nikoliv normotvorné subjekty, zdá se konstrukce prvotní normy jako důslednější pro normativní teorii.⁴² „*Každý normový soubor končí normou (anebo: začíná oním vrcholem jehlanu) nebo normotvůrcem, jejichž normativní relevance není již*

41 Tamtéž, s. 49

42 Tamtéž, s. 50

*normativně odvoditelná, t. j. kterou právě proto nutno prostě předpokládat.*⁴³

Dle dynamického hlediska můžeme lišit normy uvnitř jednoho normového souboru nejen podle jejich obsahu nebo normotvůrců, ale i podle jejich normativní relevance (platnosti). Nemáme ale na mysli větší či menší relevanci, protože norma buď platí, nebo neplatí. Nemůže jedna norma jako součást téhož normového souboru platit více, než jiná norma téhož normového souboru. „*Představa stupňovitosti relevance jednotlivých norem (a tím i stupňovitost celého normativního souboru) vzniká teprve z hlediska dynamického, uvážíme-li, že v procesu normotvorném odvozuje nižší norma (podřízený normotvůrce) svou platnost od vyšší normy (nadřízeného normotvůrce). Tuto formální závislost norem na jiných normách (vyšších) možno nazvat její hierarchií, nebo formální determinovaností*“.⁴⁴ Tato formální determinovanost není ale jedinou. Z ní dokonce vyplývá, že stejně jako nemůže normotvůrce zároveň něco chtít a nechít (A a non A současně), stejně tak není možné, aby podřízený normotvůrce mohl chtít něco jiného než normotvůrce nadřízený. Podřízený normotvůrce nemůže stanovit normy, které by obsahově odporovali normám stanoveným normotvůrcem vyšším. Nemohou být v témže normovém souboru normy, kde jedna stanoví povinnost A a druhá stanoví povinnost non A.

2.7 POJEM PRÁVNÍ NORMY A PRÁVNÍHO ŘÁDU

Právní norma je předmětem právního poznávání. Z hlediska kritického idealismu, z něhož normativní teorie vychází, tvoří jednotnost poznávaného předmětu jednotná metoda poznávací. Jak již bylo řečeno, touto metodou může být metoda kausální (přírodovědecká), teleologická, nebo normativní (výše zmíněný trialismus metod poznávacích). Právní věda patří do skupiny věd, které poznávat lze pouze metodou normativní, tudíž předmětem poznávání právního jsou normy. Pokud bychom právní vědě přidělili jiný předmět poznávání, než jsou normy, např. představu těchto norem (v lidských mozcích) a její působení ve světě vnějším, patřila by právní věda do oborů věd přírodovědných (explikativních). Není možno konstruovat

43 Tamtéž, s. 50

44 Tamtéž, s. 51

předmět poznání právní vědy tak, aby v jedné části patřil do oborů věd kausálních a ve druhé patřil do oboru věd normativních. Tímto určily bychom právní vědě dva předměty poznávání a to normy a představy těchto norem v našich mozcích. Tím ale dáno je, dle stanoviska kritického idealismu, že by šlo o dvě vědy a nikoliv o jednu, protože by byla porušena ona jednotnost hlediska poznávacího. Je to podobné, jako kdyby geometrie nesnažila se poznávat pouze útvary geometrické (přímku, kouli, kruh) ale též útvary, které ve světě vnějším zobrazují (dřevěnou kouli, křídou nakreslený kruh atd.) Zkoumala by tudíž jak vlastnosti geometrických objektů (neexistujících ve světě vnějším), tak jejich podobu ve světě vnějším. Následkem toho by mohlo platit více definic pojmu přímka. Z hlediska geometrického jest to pojem jednodimensionální, jako znázornění ve světě vnějším jako dvou či dokonce třidimensionální.⁴⁵ „Právní věda, jejíž předměty poznávání jsou normy určitého druhu, tedy výraz něčeho, co býti má, a nikoliv to, co jest a co se děje (ve světě vnějším), jest vědou normativní. O té jest zde řeč a nikoliv o vědě, která zabývá se vznikem, zánikem a působením představ o normách určitého druhu v lidských mozcích.“⁴⁶ Vznikem, zánikem a působením norem v lidských mozcích může se zabývat pouze věda užívající hlediska kausálního, a pouze tyto explikativní vědy mohou se zabývat takovými představami. Zmíním zde právní sociologii a právní psychologii.

Když už jsme si dostatečně určili, že právní věda je vědou normativní a ovládána je zcela hlediskem normativním, je důležité pojem právní normy odlišit od pojmu jiných norem. Pokud chceme definovat pojem právní normy proti jiným normám, máme na výběr ze dvou kritérií o kterých zde již byla zmínka. Kriterium obsahové a formální. Dle obsahového kriteria určuje se povaha normy podle toho, zda vyhovuje obsahově jisté prvotní zásadě (již jsme řekli že prvotní norma ani normou být nemusí a může to být pouhá zásada). Dle kriteria formálního se určuje povaha normy tím, že pochází od určitého normotvorného subjektu. Takto etika je určena kriteriem obsahovým (vyhovuje prvotní morální zásadě), na druhé straně normy náboženské určeny by byli kriteriem formálním jako normy pocházející od jednotného normotvorného subjektu (od boha)⁴⁷. Pro rozlišení co je právní norma a co již není užil Weyr kriterium formální a nikoliv obsahové. Za právní normy tedy považujeme ty,

45 Tamtéž, s. 67 - 68

46 Tamtéž, s. 68

47 Tamtéž, s. 69

kteře pocházejí od určitého normotvorného subjektu. Z toho plyne, že každá norma pocházející od tohoto určitého subjektu bude normou právní. Tímto kriteriem formálním jsou odděleny též jiné soubory norem (jiné než právní), které nepocházejí od tohoto určitého normotvůrce, ale jsou definovány formálním kriteriem (např. normy náboženské). Takovéto odlišení nelze ale provést vůči normám definovaným jiným kriteriem (tedy obsahovým), tedy např. vůči normám etickým. „*Neboť takové odlišení (rozhraničení = 'definování') předpokládá nutně stejné kriterium odlišovací, jinými slovy: nelze ani spolu srovnávat, ani odlišovat od sebe dva pojmy, z nichž každý byl sestaven pomocí jiného kriteriá. To znamená pro náš konkrétní případ: Každá norma, definovaná podle jednoho hlediska (na př. formálního) může ale nemusí se jevit jako norma, definovaná podle hlediska druhého, čili: každá právní norma může, ale nemusí být zároveň etickou a naopak.*“⁴⁸ Po tomto rozlišení kriterií vyvstává nám dost jednoduchá konstrukce pojmu právních norem: „*Veškeré normy, jejichž normovým subjektem si představujeme jednotný subjekt, který nazýváme stát, jmenujeme normami **právními**. Soujem jejich činí – máje za jednotící element totožnost normového subjektu - jednotný soubor normový (právní řád),*“⁴⁹ Touto jednoduchou a přesto výstižnou definicí odlišily jsme dokonale právní normy od všech ostatních (náboženských, společenských).

2.8 POJEM POVINNOSTI A PRÁVA

„*Kdo správně pochopil metodu normativní, tomu nemůže být pochybeno, že pojem povinnosti jest ústředním pojmem jejím: kdo dále přizná, že věda právní jest především a v první řadě vědou o normách, tedy normativní, ten zajisté podiví se, že dosavadní právní věda na místo onoho ústředního pojmu posunula pojem jiný: pojem práva... Již z uvedeného vyplývá, že pojmy 'práva' a 'povinnosti' v oboru normativního poznávání nijak nejsou pojmy co do důležitosti souřadné, nýbrž, že pojem 'povinnosti' jest nezbytným základem, východiskem každého normativního uvažování, kdežto pojem práva jest pouhým a v určitém smyslu nahodilým přívěskem tohoto uvažování*“⁵⁰ Tato věta je velice důležitým poznatkem pro pochopení rozdílu v pojetí normy u Kelsena a

48 Tamtéž, s. 70

49 WEYR, František: *Základy filosofie právní*, Nakladatel - A. Piša – Knihkupec, 1920 Brno, s. 52

50 Tamtéž, s. 150

Weyra. Za základní pojmy pro poznávání normativní považují se norma, normový subjekt, povinnost, subjekt povinnosti a předmět povinnosti. Pojem subjektivního oprávnění v nich obsažen není. Je ale jisté, že právní věda s pojmem oprávnění pracovat musí. Tím není řečeno, že je možné vyvodit tento pojem (jeho definici) ryzí normativní metodou jak se domnívá Kelsen. Z pohledu této normativní metody jeví se pojem oprávnění pouze jako nahodilost, bez níž stále můžeme myslet normativní vztahy. Povinnost z hlediska formálního je zvláštní normativní vztah k normě. Takto jednoduše ale nelze definovat pojem oprávnění. Po srovnání různých definic pojmu oprávnění (definic vytvořených na základě jiných než normativního hlediska) došel Weyr k poznatku, že pojem oprávnění normativně vůbec konstruovat nelze. K tomuto důsledku se ale Kelsen neodhodlal.⁵¹ *„Neznamená ještě opuštění správné metody normativní, když uznáme, že k celkovému poznání právního řádu zapotřebí jest celé řady pojmů, náležejících do jiných oborů poznávání, jako jsou na př. pojmy biologické, mathematické, filosofické, zkrátka technické v nejširším smyslu. Trvám – na rozdíl od Kelsena -, že i pojem subjektivního práva (latentního a virtuelního) patří do této skupiny pojmů, a myslím, že nelze jej jinak definovati než pomocí pojmů teleologických (zájmu).“*⁵² Dalším důležitým prvkem pro pochopení rozdílu mezi pojmem normy u Weyra a Kelsena je poznatek právní vědy o rozlišování subjektivních práv (zájmů) materiálních (hmotných) a formálních (procesních). Materiální subjektivní právo je to co se chrání (náš zájem), formální je to čím se to chrání (prostředek). Jak Weyr uvádí je to podobný poměr jako mezi životem a puškou. Život je to co se chrání, puška je tím, čím se tento život chrání.⁵³ Toto rozlišování subjektivních práv (oprávnění) vedlo k otázce, jestli materiální oprávnění může se obejít bez formálního. Na základě této otázky ptá se Weyr: *„Je myslitelná – v rámci právního řádu – povinnost některého subjektu aniž by jí současně odpovídala povinnost (t. j. vůle) státu jednati (exekvovati, trestati)?“*⁵⁴ Normativní existence (platnost) normy je ale nezávislá na tom, jestli se tato norma ve světě vnějším prosadí, tedy bude-li působit jako motiv jednání. Toto je poznatek, který nám dává důkaz, že tzv. „teorie donucení“, které uznávají možnost vynucení povinnosti státem za rozhodující pojmovou součást právní povinnosti, jsou pochybené jelikož jsou

51 Tamtéž, s. 154

52 Tamtéž, s. 155

53 Tamtéž, s. 157

54 Tamtéž, s. 157

metodicky nesprávné.⁵⁵ Tyto poznatky jsou nadmíru důležité pro pochopení rozdílu v pojetí normy u Kelsena a Weyra, o kterých bude ještě pojednáno.

2.9 VŮLE VE SMYSLU NORMATIVNÍM

Lidskému intelektu, pokud si představuje pojem normy, přijde na mysl nutně pojem vůle, protože to co má být, jeví se mu jako někým nebo něčím chtěné. Pokud si představíme obsah normy jako někým chtěný, pak forma imperativu je nejpřirozenějším výrazem. Zde vzpoměme si, co o normě a imperativu v této práci již bylo řečeno: Že forma imperativu (příkazu, zákazu) není jediný možný výraz pro stanovení toho, co má být. Tato forma imperativní nám naznačuje funkci normy, kterou má tato vykonávat ve světě vnějším, t. j. funkci motivační a proto není vhodná pro normy, které se obrací na subjekty povinnosti, které nemají psychickou schopnost být jimi motivovány (schopnost vůle ve smyslu psychickém).⁵⁶

Zde vyvstává nám problém rozdílu mezi vůlí ve smyslu normativním a vůlí ve smyslu psychologickém (kausálním). Aby se ale hodil pojem vůle pro normativní nazírání, musíme opustit celý pojem vůle jako reálně – psychické skutečnosti. „*To platí jak pro subjekt normy, tak pro subjekt povinnosti v ní obsažený. K této konstrukci jsme nuceni též proto, že normativní nazírání (a contr. explikativního) nutně musí upustiti od platnosti kausálního zákona ve příčině vůle: vůle jeví se mu svobodnou, kdežto kausální nazírání takovéto svobody připustiti nemůže. Je tedy stanoviskem normativním indeterminismus, kdežto stanoviskem kausálním determinismus. To vysvítá již ze samého východiska normativního nazírání, jež představuje si nutně normový subjekt (resp. jeho chtění) jako svobodný.*“⁵⁷

Pokud si spojíme pojem normy, tedy něčeho co má být, s pojmem vůle, můžeme konstruovat obsah této vůle dvojím způsobem. Buď chce normový subjekt určité chování (pozitivní či negativní) od subjektu povinnosti, nebo chce určité vlastní chování. V normách trestního zákoníku obrací se normy v prvním případě na subjekt povinnosti. Stát chce, aby lidé nekradli, aby se nevráždili. Zde bude konstrukce pojmu normy imperativní (nekrad'te!, nevrážděte!) „*Neboť jen tak zůstává*

55 Tamtéž, s. 158

56 Tamtéž, s. 117-118

57 Tamtéž, s. 118

ještě obsah normy 'vůlí', jinak – t. j. kdybychom si nepředstavili, že subjekt normy chce **působiti** na subjekty povinnosti – není obsahem normy již vůle, nýbrž pouhé přání, podobně jako věta: 'přeji si aby zítra pršelo', ježto vím, že svou vůlí na zítřejší počasí nijak působiti nemohu.⁵⁸ Pokud zůstaneme u druhé možnosti, obsahem normy bude vůle normového subjektu, kterou směřuje k vlastnímu chování. V tomto případě se nedoporučuje forma imperativu, kterou normový subjekt sám sobě rozkazuje, tudíž logická konstrukce normy bude jiná. „Logickou formou takto konstruovaného obsahu normy bude **úsudek**, t. j. on bude zníti: Stát chce, aby za určitých okolností byly subjekty povinnosti potrestány (sc. jím) takovým či jiným způsobem, nebo všeobecněji: stát chce za určitých okolností jednat tak či onak.“⁵⁹

2.10 ROZDÍL V POJETÍ PRÁVNÍ NORMY U WEYRA A KELSENA

„Z důvodu právě uvedeného – že totiž představa 'chtění' cizího jednání jeví se býti možnou jen v takových případech, ve kterých výraz tohoto chtění může míti nějakou motivační působivost na ono chování (což ovšem možným jest toliko za platnosti deterministického názoru a se stanoviska tomuto názoru odpovídajícího, totiž kausálního), konstruoval **Kelsen** právní normu jako hypotetický úsudek státu o vlastním jeho chování.“⁶⁰ V takovémto úsudku musíme vidět výraz normy, t. j. něčeho co má být, protože nesejde na vnější formě tohoto výrazu. Pokud řekneme: „Stát chce toho, kdo kradl, potrestat“, je norma konstruována tak, aby její forma naznačovala, že jde o normu právní. Pojem normy je úplný již tím, že stanovím to, co má být. Pojetí toho, kdo chce, aby se tak stalo, má pro Weyra účel pouze jako odlišné kritérium, které dělí tento normový soubor od jiného (kritérium formální). Zcela opačně pojem subjektu povinnosti, t. j. subjektu, který je dle normy povinen onen stav (má být) přivodit, je rozhodující částí každé normy. Pokud by tomu tak nebylo, nelišila by se norma, jakožto předmět normativního poznávání od předmětu jiného druhu poznávání ničím jiným než formou gramatického výrazu svého, což znamená, že by přestala být normou ve smyslu normativním.⁶¹ Františku Weyrovi se z logických důvodů nejeví nutným (na rozdíl od Kelsena) brát pouze výraz něčeho, co má býti, ve spojení se

58 Tamtéž, s. 119

59 Tamtéž, s. 119

60 Tamtéž, s. 120

61 Tamtéž, s. 120

stanovením povinnosti státu k určitému jednání, jako samostatnou právní normu. Pokud jsme totiž již naznačili, že rozhodujícím pojmovým obsahem normy je stanovení povinnosti a předmětu této povinnosti, pak nemůže o právní normě platit nic jiného. „Nelze nahlédnouti, proč bylo by logicky nutno omezovati pojem právní normy toliko na takové případy, ve kterých subjekt právní normy (stát) jest zároveň subjektem povinnosti. Pro nás naopak spočívá důvod poznání , že v konkrétním případě jde o právní normu toliko v tom, že ji dlužno přičísti určitému subjektu normovému (nikoliv subjektu povinnosti) - t. j. státu. Nic nepřekáží, abychom ve výrazu, který stanoví (toliko) povinnost jiného subjektu povinnosti, spatřovali samostatnou právní normu, je-li nasnadě onen zmíněný důvod poznání.“⁶² Rozdíl v pojetí normy u Klesena a Weyra tudíž tkví v tom, že to co Kelsen považuje za jednu právní normu, považuje Weyr za právní normy dvě. Pro Kelsena je právní normou jen taková norma, ve které je obsažena sankce. To co Weyrovi se jeví jako dvě samostatné právní normy, je pro Kelsena právní normou jedinou. Podle Kelsena je ustanovení občanského práva, dle kterého půjčky mají být vráceny jen spolu s ustanovením soudního respektive exekučního řádu, který stanoví povinnost státu exekuvovat dlužníka, samostatnou právní normou. Weyr v tomto vidí právní normy dvě. Jedna stanoví povinnost dlužníka, druhá stanoví povinnost státu exekuvovati. To co je pro Weyra samostatnou právní normou (tzv. leges imperfecta) není pro Kelsena právní normou vůbec. Kelsen považuje za právní normy pouze ony sankcionované a pouze takové považuje za normy právní. S tím Weyr nesouhlasí, jelikož on považuje za právní normy, jak již bylo řečeno dle formálního hlediska takové, které pocházejí od jednotného normotvorného subjektu a to státu. Pojem právní normy Weyr spojuje s pojmem právní povinnosti. Je přesvědčen, že „pojem povinnosti nemá místa v okruhu poznání kausálně – explikativního, ...neboť představa povinnosti bez pojmu normy nemá žádného smyslu. Povinností jest to, co - dle normy – má býti.“⁶³ V pojmu normy shledává Weyr dva prvky: „Vedle představy toho co má být (např. lidé mají býti pobožní), vzniká pojem povinnosti, tj. představa, že to co má býti, je někým povinováno. Oba pojmy norma a povinnost jsou logicky nerozlučně spojeny. Kde je norma, tam je i povinnost a kde je povinnost, tam musí být norma. Povinnost možno

62 Tamtéž, s. 121

63 Tamtéž, s. 143

*chápat objektivně nebo subjektivně.*⁶⁴ Podobně i Kelsen dovozuje, že právní povinnost se uznává za jedinou podstatnou funkci objektivního práva, kdy každá právní norma musí nutně stanovit nějakou právní povinnost. Dále však konstatuje, že právní povinnost je jen právní norma ve svém vztahu ke konkrétnímu, jí samotnou stanovenému, chování jednotlivce, t. j. není ničím jiným než individualizovanou normou.⁶⁵ Weyr ve své práci tvrdí: „*Naše pojetí normy – a to budiž již předběžně uvedeno – vyžaduje konstrukce samotných subjektů povinnosti (tedy právních subjektů); ‘samostatných’ v tom smyslu, že jejich normativní existenci dlužno si představit neodvisle od objektivního práva (nikoliv ovšem od ‘práva’ vůbec).*“⁶⁶ Toho právě u kelsena jak bylo řečeno není.

2.11 HYPOSTAZE

Než se dostanu k vysvětlení Weyrový definice státu, je nutno vyložit problematiku zdvojení předmětu normativního poznávání. V poměru normotvorného subjektu k normě je tento normotvorný subjekt pouhým regulativním principem normativního poznávání, z čehož vyplývá, že je chybnou představa, podle které proces normotvorný odehrává se ve světě vnějším a musí být poznáván metodou kausální. Pokud bychom připustili takovou představu, vznikne řada problémů, které normativní metoda není schopna vůbec řešit.⁶⁷ Pokud se ptáme po původu normotvorného subjektu, jak vznikl, jak zaniká, nebo jak takový normotvorný subjekt vypadá. Nebo další otázka: Byl zde dříve normotvůrce nebo základní norma, podle které může se teprve normotvorný proces odehrávat? „*Jsou-li tyto a jiné jim podobné otázky takto položeny, dochází často k metodicky vadnému směřování (synkretismu) normativní a kausální metody: poznávající subjekt cítí, že položené otázky nelze zodpovědět jinak, než kausální (explikativní) metodou, poněvadž na př. otázka proč normotvorný subjekt vypadá tak a ne jinka, znamená otázku po příčině; na druhé straně však poznávající subjekt nechce uplně upustit od hlediska normativního, t. j. chce poznávat normy (normový soubor) a nikoliv **představy norem** v lidských mozcích, které působí nebo mohou působiti jako motivy lidského jednání; chtěje poznati normotvorný*

64 WEYR, František: *Teorie práva*, Nakladatelství „Orbis“, 1920 Praha, s. 36

65 KELSEN, Hans: *Ryzí nauka právní. Metoda a základní pojmy*. Orbis Praha – Brno 1933, s. 28

66 WEYR, František: *Základy filosofie právní*, Nakladatel - A. Píša – Knihkupec, 1920 Brno, s. 123

67 WEYR, František: *Teorie práva*, Nakladatelství „Orbis“, 1920 Praha, s. 52

*subjekt, nepředstavujeme si jej jako činitele, který vhodným způsobem vyvolává tyto představy (motivy) - rozkazy, hrozbami a pod – v povinnostních subjektech, nýbrž právě jako normotvorného činitele ve smyslu onoho regulativního principu o němž shora byla řeč.*⁶⁸ Tento tzv. metodický synkretismus nazval Kelsen hypostazí předmětu normativního poznávání. A protože předmětem normativního poznávání jsou pouze normy, je toto zbytečné zdvojení tohoto předmětu. Poznávající subjekt si myslí, že předmětem jeho poznání jsou dva různé předměty, normy a jejich normotvůrce. Normy poznává metodou normativní, normotvůrce však jak metodou normativní tak metodou kauzální. Pokud v tomto poznávání převládá prvek normativní, dochází ke zdvojení poznávaného předmětu. Oba tyto předměty stojí však za sebou (normotvůrce za normou). Použitím normativní metody nemohu ale o normě říci více než o normotvůrci, z čehož vyplývá, že zdvojení je zbytečné. Užitím metody kauzální ale dospívá k neřešitelným problémům. Neřešitelným ale pouze zdánlivě a rozplynou se, když si uvědomí onen metodický synkretismus, kterého se dopouští.⁶⁹

*„Hledisko, které vidí v normě především výtvar normotvůrcův (postulat), nemožno označiti za obdobně subjektivní jako hledisko, které v ní spatřuje především povinnost (roz. subjektivní) povinnostního subjektu. Proti těmto hlediskům stojí hledisko objektivní, které nespátřuje v normě víc než výraz něčeho co má býti, bez ohledu na to, kdo jej stanovil a kdo jest jím povinován. Obě subjektivní hlediska mohou vésti k **personifikaci** předmětu normativního poznávání (normy): v jednom případě je norma personifikována v normotvůrci, v druhém v povinnostním subjektu.“⁷⁰ Tato schopnost personifikace je vrozena lidskému intelektu. Nedotýká se pouze světa normativního, ale též světa přírodovědeckého. S tím souvisí dosud zachovávaný zvyk, který pro označení spojitosti příčiny a účinku používá pojmu normativního, zákon. „Poněvadž lidé počali nejdříve uvažovati o sobě a jich vzájemných vztazích, poněvadž tedy věda státní a nikoliv věda přírodní jest nejstarší vědou, stává se pochopitelné, že přírodní věda zprvu pojmů, které určeny byly k tomu, aby jimi chápán byl stát, a že příroda byla považována za jakési velké státní zřízení. A ve skutečnosti pochází pojem přírodního zákona z pojmu normy; později arcit' změnil úplně svůj význam.“⁷¹ V tomto případě je to ale naopak, protože pojmům čistě*

68 Tamtéž, s. 52

69 Tamtéž, s. 53

70 Tamtéž, s. 53

71 KELSEN, Hans: *Základy obecné teorie státní*, Nakladatelství Barvič a Novotný, 1926 Brno, s. 15

kausálním jsou zde přiznány normativní vlastnosti. Lidský intelekt si zde přírodu představuje v úloze normotvorného subjektu. Největší hojnost tohoto druhu hypostaze přinesla nám antická mytologie, ve které člověk personifikoval neživou přírodu, kterou nechápal, ale chtěl poznat. Většina nevysvětlitelných dějů ve světě vnějším (přírodovědeckém) měla své vlastní bohy. Tyto děje pozorovateli nepochopitelné na př. slunce, blesk, atd. se přičítaly tajuplným činitelům, kteří byli za neživou a smysly vnímatelnou přírodou. Příroda se zde hypostazovala, čímž vzniklo zdvojení předmětu přírodovědeckého poznávání (stejně jako zdvojení předmětu normativního poznávání). S vývojem přírodních věd, které si posléze uvědomili svou metodu poznávání, a opustili onen metodický synkretismus, tato hypostaze (zdvojení) odpadla.⁷²

Hypostaze neboli zdvojení předmětu poznávání je vždy následkem nepřijatelného metodického synkretismu. Personifikovaná příroda jeví se při tom jako činitel volní, něco chtějící, který tuto vůli projevuje normativně. Podle této představy nevzniká příroda postupem kausálním (není následkem příčin), ale postupem normativním. Zde bůh rozkazuje či přikazuje normou: „Budiž světlo!“. Komu je ale určen tento rozkaz, pokud zde nikoho kromě boha není? Bůh sám sobě rozkazovat nebude. *„Znamená tedy naivní představa, že v oboru přírodním může pouhá norma (nikoliv představa normy jako motiv!) hráti úlohu příčiny, zřejmý synkretismus metodový se všemi jeho noetickými důsledky: představa zůstává nemyslitelná a děj, jí naznačený, nevysvětlitelný. Než přece v ní jest skryt cenný noetický poznatek: k synkretismu dochází po každé, když naivní lidský intelekt snaží si něco vysvětliti, co není již vysvětlitelno, t. j. když překročuje hranice své poznávací schopnosti. Tím vznikají pouhé problémy 'na oko', které přestávají býti problémy pro toho, kdo si jest jasně vědom oněch hranic. Neboť noeticky zásadně nepochopitelný problém není žádným problémem.“*⁷³ Moderní přírodní věda je si zcela vědoma svého hlediska a přírodu poznává již pouze z hlediska kausálního jako souhrn příčin a účinků. Stejně jako se přírodní vědy již nesnaží vysvětlit si co kausálně se vysvětlit nedá, stejně se by měli vědy normativní a to hlavně věda právní přísně držet hlediska normativního a nepřibýrat poznatky z věd přírodovědeckých. Nemohou se totiž domnívat, že své

72 WEYR, František: *Teorie práva*, Nakladatelství „Orbis“, 1920 Praha, s. 54

73 Tamtéž, s. 54

normativní poznatky obohatí synkretismem kausálně-normativním.⁷⁴ Nyní již můžeme přejít k vysvětlení pojmu státu.

3. ČÁST APLIKAČNÍ

3.1 STÁT Z HLEDISKA SOCIOLOGICKÉHO A NORMATIVNÍHO

Z hlediska normativního se nám stát jeví jako normotvorný subjekt (hledisko dynamické) nebo spadá pojmově v jedno s právním řádem (hledisko statické). Z pohledu statického hlediska stát = právní řád, tudíž každá právní norma je normou státní a každé právo jest právem státním.⁷⁵

Za stát se ale považuje i jakýsi kus vnější reality a připisují se mu určité vlastnosti v oblasti přírodovědecké. *„Zejména tvrdí se o nich, že jsou zjevy sociální, t. j. že se skládají z mnohosti lidí, která onou sociální vlastností stává se celkem, připisují se jim však i vlastnosti zeměpisné (geografické), poněvadž se tvrdí, že ona realita skládá se kromě z lidí také z určitého území, jež jest její součástí (tak jako na př. srst jest součástí zvířete) a konečně že jest jejich vlastností určitá organizace, podle které jsou vztahy jednotlivců tvořících 'sociální' celek, upraveny, resp. Podle kterého se tyto vztahy ve skutečnosti odehrávají. Těmito (a snad i jinými v povšechném pojmu 'sociální' obsaženými) vlastnostmi individualisují se jednotlivé ony reality, t. j. lze je od sebe rozlišovat.“⁷⁶*

I v tomto případě je ale metodologicky nepřipustné směřovat oba pojmy a to stát ve smyslu juristickém (normativním) a stát ve smyslu sociálním (kausálním) v jedno. Toto ale vůbec nerespektují teorie ovládané naivním realismem, domnívající se, že stát je v obou daných smyslech jen jedním předmětem poznání a že jím nepřestává být ani, když jej poznáváme z různých hledisek (normativního x kausálního). Pro zmíněný naivní realismus je poznání prius a metoda poznávání posterius. Je to podobné jako tvrdit, že dřevěná koule může být poznávána metodou matematickou a přírodovědeckou zároveň, aniž by se z tohoto jednoho předmětu poznávání staly dva samostatné zcela oddělené předměty. Matematik by zkoumal její geometrické

74 Tamtéž, s. 54

75 Tamtéž, s. 89

76 Tamtéž, s. 89

vlastnosti (zjištění že všechny body povrchu jsou od středu vzdáleny stejně), naproti tomu přírodovědec by zkoumal její váhu, barvu, materiál atd.⁷⁷

U naivních realistů takto vzniká představa, že předměty poznávání mají několik stránek, které věda zkoumá různými metodami, např. onu stránku geometrickou na druhé straně pak váhu, barvu atd. „*Tak tomu bývá i u 'státu', o němž stará oficiální státověda domnívá se, že má dvě 'stránky', jednu juristickou a jednu sociální (sociologickou). Přehlíží při tom arciť, že zdánlivě témuž předmětu bez očividných fikcí nelze zároveň přisuzovati vlastnosti, které se objevují, pozorujeme-li jej z několika 'stran'. Tak o žádné dřevěné, železné nebo z jiné látky vyrobené kouli nelze bez fikce tvrdit, že všechny body jejího povrchu – třeba by byl tento povrch sebehladší – jsou úplně stejně vzdáleny od středu, poněvadž tato věta platí právě jen o koulích ve smyslu geometrickém. A podobně nelze na př. bez fikce přisuzovati státu jako sociálnímu útvaru vlastnost, kterou může mít jen z hlediska normativního, na př. vlastnost býti jednotným normotvorným subjektem. Tato vlastnost jeví se – s hlediska přírodovědeckého – jako zřejmá fikce.*“⁷⁸ Pojem fikce je možný jen z hlediska přírodovědeckého. Fikcí se tvrdí, že něco je, co ve skutečnosti není (neexistuje z hlediska přírodovědeckého, není skutečné). Jakýkoliv pojem z oblasti poznávání matematického či normativního, jeví se nám fikcí, pokud jde o jeho existenci ve světě vnějším. Stejně tak hypoteza se vyskytuje pouze v oblasti poznávání přírodovědeckého a znamená že předpokládáme existenci (přírodovědeckou), aniž bychom ho mohli touto přírodovědeckou metodou dokázat.⁷⁹

Tento princip, dle kterého je možno poznávat jeden předmět z hlediska kausálního i z hlediska normativního dovádí naivní realismus k neřešitelným problémům. Neřešitelných však pouze pro onoho naivního realistu, neuvědomujícího si zásadní výlučnost metody poznávání. Takovým pro naivního realistu neřešitelným problémem, pro vědce, uvědomujícího si výlučnost metody poznávání, pouze problém na oko, je známá otázka: Co zde bylo dříve? Stát nebo právo? Pro naivního realistu jeví se obě odpovědi, jak prvotnost státu, tak prvotnost práva, správné. Odpovědět si může tím, že stát tu byl první, protože stát tvoří právní řád. Na druhé straně vzniká námitka: Jak může stát tvořit svůj právní řád, pokud zde není nějaká prvotní norma,

77 Tamtéž, s. 90-91

78 Tamtéž, s. 91

79 Tamtéž, s. 91

kteřá by tuto tvorbu organisovala? Weyr tento problém řeší takto: „*Metodická chyba, kteřá vězí v otázce po časové prioritě státu nebo právního řádu, spočívá v nepřípustném metodickém synkretismu a vysvětluje se takto: Položíme-li tu s hlediska kausálního, je jasno, že nemohu se ptáti po vzniku **norem**, nýbrž **představ o normách** v lidských mozcích. Zde pak arciť je nesporno, že vznik těchto představ musí být posterius, a to, co je vyvolává (patrně jako příčina), časově prius. To, co je vyvolává, nemůže však býti stát ve smyslu juristickém, t. j. tvůrce norem (a contr. představ normových), nýbrž určitý empirický děj, t. j. rozkazovací činnost lidská. Položíme-li si však tuto otázku z hlediska normativního, je jasno, že otázka časové priority vůbec pozbývá smyslu. Neboť příčiny a účinky následují sice po sobě (a to nezbytně nutně), nikoliv však normy a normotvůrce ve smyslu normativním. Vždyť normotvůrce ve smyslu normativním není **příčinou** nějakého dění, nýbrž pouhým **regulativním principem** poznávání. Toto poznávání, je-li normativní, musí nutně vycházeti z předpokladu normy. 'Norma' jest původním pojmem, 'normotvůrce' pojmem odvozeným. To však neznamena, že musí býti časově dříve než normotvůrce, nýbrž oba jsou zde – jako předpoklady normativního poznávání – nutně zároveň čili současně“⁸⁰*

Tímto podal Weyr základní tezy právníckého (normativního, nikoliv kausálního): Noetická identita mezi státem ve smyslu normativním a právním řádem. Tím Weyr odstranil onen problém na oko, protože jemu jeví se stát právním řádem a právní řád státem (stát ve smyslu normativním).

Poměr státu z hlediska sociologického (přírodovědeckého) má se k pojmu státu ve smyslu normativním je podobný jako poměr člověka ve smyslu přírodovědeckém (biologickém) k „osobě“ ve smyslu normativním (povinnostnímu subjektu). Naivní realista tyto pojmy slučuje. Ke svým přírodovědeckým poznatkům připojuje poznatky normativní. Proto se u něj pojem osoby jako povinnostního subjektu slučuje s pojmem člověka jako biologické jednotky a jsou tudíž u něj jedním pojmem. Tím se ale vůbec nestávají jedním předmětem poznávání. Praktický normotvůrce může sice stanovit, kdy se někdo stává povinnostním subjektem, nemůže ale stanovit, kdy člověk vzniká jako biologická jednotka. Podobně norma nemůže způsobit vznik státu ve smyslu sociologickém.⁸¹

80 Tamtéž, s. 92

81 Tamtéž, s. 93

3.2 JURISTICKÝ POJEM STÁTU

Zde nám již běží o výměr státu ve smyslu normativním, tedy juristickém. Co je stát ve smyslu sociologickém nás zde nezajímá. Pokud chceme mít pojmovou konstrukci státu normativní, platí o ní pravidla v předcházejících kapitolách stanovené. Stát je z hlediska normativního pojímán ve dvou základních funkcích: Stát jako nositel právního řádu (subjekt) normy a stát jako právní subjekt (subjekt povinnosti a oprávnění) podřízený tomuto řádu. Ve funkci první možno položit rovnítko mezi pojmy: Stát = právní řád. Pokud se na stát díváme z hlediska statického, stává se pojem státu jako nositele právního řádu pleonasmem (nadbytečné označování téhož, např. infantilní dítě, magické kouzlo atd.).⁸²

Tohoto pro nás zásadního rozdílu mezi státem jako normovým subjektem a státem jako právním subjektem si tradiční nauky nehledí. Jejich učení je spíše divnou kombinací právnických, sociologických a politických myšlenek. Pokud je zde otázka po definici státu jako právního subjektu, musíme říci, že z hlediska normativního o něm nelze říct víc než že je právním subjektem. Pokud je právní subjekt bodem přičitatelnosti, musí to samé platit i o státu. „*Pro hledisko konkrétní aplikace práva, jeví se konstrukce státu jakožto právní osoby jako jeden z případů, ve kterých bod přičitatelnosti nespadá v jedno s fyzickými (biologickými) jednotkami lidskými, a proto bude se – pro ono hledisko – jeviti jeho konstrukce jako abstraktum či pomocná představa právního poznávání, podobně jako ve všech ostatních podobných konstrukce t. zv. právnických osob (korporací, nadací atd.). Pro panující názor v právní vědě jest konstrukce ta zcela běžnou představou – leč daleka jest tatáž právní věda (hlavně věda státního práva) toho, aby z této správné představy vyvodila všechny logické důsledky.*“⁸³

3.3 STÁT JAKO NORMOVÝ SUBJEKT

V jedné z předchozích kapitol rozlišili jsme právo od jiných normových souborů tím, že jsme řekli: Za právní normy považujeme takové normy, jejichž normovým subjektem je stát. Zde definovali jsme pojem práva za pomoci pojmu státu.

82 WEYR, František: *Základy filosofie právní*, Nakladatel - A. Píša – Knihkupec, 1920 Brno, s. 173

83 Tamtéž, s. 174

V této kapitole ale definujeme stát jako nositele právního řádu. Obě definice zde bloudí v kruhu. Může nastat případ, že ten komu to chceme vysvětlit nezná ani pojem práva ani pojem právního řádu. Musíme připomenout, že stát jako pojem je pouze pomocnou představou, jednotčím elementem, kterým chápeme mnohost určitých norem jako jednotný normový soubor. Nic jiného v něm z hlediska normativního není. Když si vezmeme dva nebo více takových samostatných normových souborů, které mají odlišné normové subjekty (za předpokladu nemožnosti přidělování do souborů dle hlediska materiálního), pak rozlišit bychom je mohli vytknutím pojmové různosti jednotlivých normových souborů. „*S hlediska normativního však, jak již řečeno, žádných odlišných kritérií zde nenajdeme a nalézt nemůžeme. Neboť pojem normového subjektu jest pojmem tak jednoduchým, že nemůže příslušet jednomu normovému subjektu nějaké vlastnost, která by jinému nepřislušela.*“⁸⁴ Kdybychom mluvili o různých vlastnostech, již bychom opustili normativní hledisko. Pokud řekneme, že náboženství je souhrnem norem, kterých normovým subjektem je bůh, neplyne z tohoto více, než že bůh je normovým subjektem. Co je bůh dále jako třeba první příčina, která další příčiny nemá, to nemůže nikdy hledisko normativní zjistit. O pojmu stát platí to samé. Stát bereme jako regulativní princip normativního poznávání a není možno si představovat vztah mezi ním a jeho normovým souborem jako vztah kausální (normový subjekt jako příčinu, normu jako následek) „*Znamená tedy věta, že za subjekt určitého normového souboru pokládám stát, v pravdě pouze tolik, že chci tento normový soubor posuzovati za určitých metodických předpokladů, dle určitého principu – nikoliv **explikativní** definici pojmu 'stát'. Tyto předpoklady jsou jednak svrchovanost, resp. samostatnost tohoto souboru, dále heteronomní hledisko (t. j. ideální odloučení subjektu normy od subjektu povinnosti, čímž padá uznávání norem se strany subjektů povinnosti jakožto důvod poznání, že normy jsou platné, konečně rozložení obsahu norem v předměty a podměty povinnosti. Za těchto předpokladů, které mohu ,chci-li, zachovati vůči každé normě, pokud se týče mnohosti několika norem, nazývám normativní nazírání na ně právníckým. Tento výměr založen jest, jak čtenář zajisté poznal na subjektivně – idealistickém hledisku noetickém, které tvoří základ celého spisu.*“⁸⁵

Normativní teorie sice pokládá pojem státu jako normového subjektu za pouhý

84 Tamtéž, s. 175

85 Tamtéž, s. 176 - 177

regulativní princip normativního nazírání, není tím ale řečeno, že pojem státu není možno definovat z jiného hlediska, např. hlediska sociologického, politického geografického. Musíme si ale uvědomit, že jsme tím opustili hledisko normativní a tudíž výměry těchto jiných hledisek jsou pro naše hledisko normativní zcela bez významu. Nyní přejdeme k oněm definicím státu z hlediska státoprávního a rozebereme Weyrovu kritiku těchto státoprávních definicí.

3.4 TRADIČNÍ DEFINICE VLASTNOSTÍ STÁTU VS. NORMATIVNÍ DEFINICE

V předchozím výkladu bylo řečeno, jak chápat pojem státu ve smyslu normativním a v čem chybují tradiční nauky vedeny naivním realismem při definici tohoto pojmu. Jsou zatíženy metodickým synkretismem, jinak řečeno konstruuji předmět svého poznávání z více hledisek najednou (z hlediska kausálního, normativního a teleologického). Tento naivní realismus se domnívá, že předmět poznávání určuje metodu onoho poznávání a že předmět tento zůstává stejným předmětem, i když jej poznáváme z různých hledisek. To co je pro vědce uznávajícího kritický idealismus metodický poklesek (onen metodický synkretismus) je pro naivního realistu přímo noetickou ctností, protože podle něj mnohost použitých metod poznávání zaručuje dle něj nejdůkladnější, všestrannou a vyčerpávající znalost poznávaného předmětu.⁸⁶ Běžná státopráva se snaží poznat pojem státu z dvou neslučitelných hledisek a to z hlediska kausálního (sociologického) a z právního (normativního) a proto si tato teorie od přívrženců teorie normativní vysloužila název „teorie dvou stran“.

Již bylo stručně naznačeno, jaké vlastnosti si běžná nauka představuje jako vlastnosti státu. Stát dle tradiční nauky skládá se ze tří prvků, bez nichž by státem nebyl. Je to substrát osobní (lidé, národ), území (kde je tento lid usazen) a organizace (vykonává moc). Zde uvedeme Weyrovu kritiku definice uváděnou slavným právním historikem Georgem Jellinkem, kterého Weyr označuje za představitele oné teorie dvou stran. Jellinek definoval ve svém díle Všeobecná státopráva stát dvěma definicemi, z toho jedna má být sociologickou, druhá právní.

86 WEYR, František: *Teorie práva*, Nakladatelství „Orbis“, 1920 Praha, s. 216

Sociologický pojem definoval takto: Stát je svazová jednota usedlých lidí, opatřena původní mocí právní. Právníký takto: Stát je původní mocí vládní opatřená korporace usedlého lidu.⁸⁷ Pozornému čtenáři zajisté neunikne, že tyto definice jsou skoro stejné, jen v pojmech korporace a svazová jednota lidí se liší. Pokud si ale uvědomíme na základě znalosti římského práva, že svazová jednota lidí je v podstatě korporací, dojdeme k tomu, že se jeho definice jak právní tak sociologická neliší. Korporace v pojetí normativním je samostatný a jednotný právní subjekt (osoba). Co považuje Jellinek za svazovou jednotu lidí, jako pojmový prvek státu ve smyslu sociálním, není určeno. Z toho vyplývá, že pojem státu ve smyslu sociálním je nejasný. K tomuto Weyr poznamenává, že běžné právníkové pojetí korporace (ve smyslu římskoprávním) jako právního subjektu nemá tak daleko k pojetí státu ve smyslu normativním jako právního řádu a tvrdí: *„Není na něm nic tak novotářského, revolučního, ba nesmyslného, jakmile si uvědomíme, že jak pojem právní osoby (jako možného nositele práv a závazků), tak pojem normotvůrce jako činitele stanovící normy (který to, co podle těchto norem má býti chce) vzniká specifickou konstrukcí noetickou, která shora byla nazvána hypostasí nebo zdvojením předmětu normativního poznávání.“*⁸⁸ Tradiční nauka opravdu shledává ve státu nejen subjekt závazků a práv, ale i subjekt normotvorný. Tato nauka nazývá tyto činitele, kteří kromě schopnosti být povinnostním subjektem mají i schopnost autoritativně rozhodovat, veřejnoprávními, kdežto činitele, kteří mohou být pouze subjekty povinnosti nazývá soukromoprávními. Stát je pro tuto nauku veřejnoprávní korporací.⁸⁹ Dále Weyr namítá: *„Realistické pojetí státu jako útvaru, který vykazuje tři nezbytné prvky či součásti – území, lid a organizaci (moc) - naráží při bližším rozboru na značné obtíže. Především je nasnadě námitka, že takový útvar, má-li být chápán jako kus vnějšího světa (stát ve smyslu sociálním), má zapotřebí ještě jiných, stejně nezbytných součástí. Je-li totiž pravdou, že žádný takový útvar nemůže existovati bez oněch tří prvků, pak dlužno prohlásiti, že stejně důležitým dalším předpokladem jeho existence jest na př. i vzduch, poněvadž patrně žádný stát nemůže existovati ve vzduchoprázdném prostoru. Proč tedy není pojat vzduch do běžné definice státu? A proč, tak možno dále se tázati, dává tato definice, jednajíc o území, přednost jakési dvoudimenzionální konstrukci státu*

87 Tamtéž, s. 218

88 Tamtéž, s. 219

89 Tamtéž, s. 219

*místo přirozenější trojdimensionální, t. j. prostorové?*⁹⁰ Jak postavil by se Jellinek k této námitce? Vždyť pokud bereme stát jako kus světa vnějšího, není plochou, ale prostorem. Stejně jako by k pojmu stát patřil tento prostor, vyplněný vzduchem, stejně tak i prostor pod povrchem nutně by patřil k pojmu stát.

3.4.1 Územní a osobní prvek státu vs. místní a osobní kompetence

Území z hlediska normativního není vlastností státu jako věci ve světě vnějším (státu ve smyslu sociologickém), ale pouhou pomůckou pro určení tzv. místní kompetence norem právního řádu. Je lepší stanovit obecně např. v základní normě (ústavě), že konkrétní právní normy tohoto státu platí pro jeho území, než jednotlivě v každém konkrétním zákoně stanovit jeho místní kompetenci. Z tohoto vyplývá, že při změně místní kompetence, změnilo by se i území státu.⁹¹ Pokud by právní řád České republiky nebyl místně kompetentní na území České Republiky, nebylo by toto územím České republiky! Z tohoto poznatku vyvodil Weyr opět, že stát = právní řád.

Co jsme teď řekli o území státu platí i o lidu. *„Je-li území pomůckou, již určuje se prostorový rozsah platnosti právního , t. j. státního řádu, určuje se lidem nebo národem osobní (personální) rozsah této platnosti.“*⁹² V tradiční definici státu má tento osobní prvek zcela jinou úlohu. V jeho pojetí musí tento národ či lid na tomto území bydlet (v definici slovo usedlé). Není vysvětleno, proč by kočovný lid nemohl být též tímto osobním prvkem státu. Lid je v jeho definici státu myšlen jako sociální realita. Co ale dělá z mnohosti fyzických jednotlivců onu sociální realitu, to už tradiční nauka nedokazuje. Stát ve smyslu sociologickém se však dost přibližuje tímto osobním prvkem státu jako korporace ve smyslu římskoprávním t. j. právníckou osobou, která se liší od ostatních právníckých osob svým osobním substrátem. Toto římskoprávní pojetí korporace se ale dost odlišuje od pojmu korporace státovědního tím, že v římskoprávním nebyla obsažena myšlenka, že korporace se skládá ze svého osobního substrátu tak, jako se stát skládá z území a lidu. Tomu by nasvědčovala tzv. fiktivní teorie, která je postavena na stanovisku, že tyto právnícké osoby ve skutečnosti neexistují a jejich existence se finguje. Ano ve světě jaký je opravdu nejsou žádné korporace, ale na druhé straně ve světě vnějším přeci nejsou ani jiné osoby, ne jenom

90 Tamtéž, s. 220

91 Tamtéž, s. 220

92 Tamtéž, s. 221

osoby právnické. V přírodě se přece nenacházejí ani osoby ani subjekty, nacházejí se zde pouze biologické jednotky jako lidé z masa a kostí. Celá konstrukce fikcí je zcela zbytečnou pro normativní poznávání. Kdyby předmětem normativního poznávání byl svět jaký je, pak by tyto fikce byly užitečné, ale tomu tak není. A jelikož tímto předmětem svět jaký je není, není zde potřeba představovat si v něm existenci něčeho, co zde ve skutečnosti není.⁹³

Z tohoto vyplývá, že pro fiktivní teorii, která neuznává existenci korporací ani stát neexistuje. Až tzv. organická teorie začala chápat stát jako kolektivy, které tvoří základ římskoprávních korporací jako kusy vnějšího světa, které v tomto světě vnějším skutečně existují. Pokud by ale takto stát byl skutečnou sociální realitou ve světě vnějším, plynulo by z toho, že i ostatní korporace jsou takovou realitou. Každá korporace by tudíž musela mít nejen substrát osobní, ale i územní, věcný. Tradiční nauka ale přeci zná i jiné než jen územní korporace. Jsou to např. korporace soukromoprávní, které tento substrát nemají. Tyto kolektivy by podle této organické teorie byli nejspíš ve vzduchu. Civilistické pojetí korporace prohlašuje za členy korporace ty subjekty, které se dobrovolně ke korporaci hlásí a na které jediné se mohou normy řádu této korporace vztahovat. Pojetí korporace v tradiční nauce je v tomto ohledu zcela odlišné. V tomto pojetí je členství v korporaci nucené, tudíž vzniká samostatně bez souhlasného projevu člena korporace. Tato dvě pojetí korporace se odlišují zásadně jinou konstrukcí poměru člen ke korporaci. Civilistické pojetí vidí ve členech pouze svůj základ, substrát, zatímco v pojetí tradiční nauky patří členstvo k podstatě státu a to jako prvek personální.⁹⁴

*„Z řečeného plyne, že představa fyzických jednotlivců jako členů korporace (ve smyslu civilistickém) a představa národa, lidu, obyvatelstva atd. jakožto nezbytné součástky, a to osobní, územní korporace (ve smyslu sociologicko – publicistickém) nemůže míti s hlediska normativního jiný smysl, než jako **pomůcka**, již se určuje **osobní rozsah platnosti příslušného normového souboru** (právního řádu a jednotlivých dílčích normových soubor, jako jsou na př. spolkové stanovy atd.) Tak jako představa území, jež podle tradiční nauky tvoří územní podstatu státu, jest pomůckou, již určuje se - zpravidla aspoň – územní rozsah platnosti (kompetence) právního řádu, tak pojem národa, lidu, obyvatelstva atd., jež podle oné nauky tvoří*

93 Tamtéž, s. 222

94 Tamtéž, s. 223

*osobní podstatu státu má být určován jeho osobní čili personální rozsah.*⁹⁵ Takto se nám z území a národa, z prvků z nichž se skládá stát dle tradiční nauky, stává (z hlediska normativního) pomůcka pro určení osobního rozsahu kompetence právních norem a ze státu se stává (jakožto předmětu normativního poznávání) právní řád. I tímto vývodem opět dospívá Weyr k identifikaci obou. Právní řád = stát.

3.4.2 Suverenita vs. Moc

Jedním z nejdůležitějších prvků pro sociologické poznávání tvořících podstatu svazové jednoty (státu) je skutečnost, že lid na určitém místě usazený má právní organizaci. Až tímto prvkem může se stát nějaký kus vnějšího světa předmětem sociologického poznávání. Tradiční státovědné definice státu ale zpravidla tuto skutečnost organizace určité mnohosti jednotlivců na určitém území usedlých, jako nezbytnou součást pojmové podstaty, neuvádějí. Zabývají se naopak tím co vzniká jako důsledek takové organizace, t. j. mocí (státní mocí). Tato moc je pro tradiční nauku reální silou, která působí ve světě vnějším a je spíše vlastností státu než jako prvek její podstaty. *„Tím, že na místo právní organizace jakožto součástí podstaty státu nastupuje – jako jeho vlastnost - moc, projevovaná ve světě vnějším, odstraněno jest z definice státu to, co jedině by mohlo být předmětem normativního poznávání: právní organizace = právní řád.“*⁹⁶

Touto záměnou právní organizace s mocí je tradiční nauce umožněno operovat s odlišením těchto mocí. Ne každá moc stačí na to, aby se ze sociálního útvaru stal stát. Podle tradičního pojetí je k takovému následku potřeba odlišení této státu tvořící moci od jiných mocí. Ona moc, která může být pojata jako vlastnost státu musí být suveréni čili svrchovaná. Tato suverenita dle tradiční nauky je ale zcela jiného charakteru, než suverenita v pojetí normativismu. Tradiční pojetí vidí v suverenitě reální moc, neboli sílu. Od jiných mocí se dle tradiční nauky liší tím, že je nejvyšší a na ostatních nezávislou.⁹⁷

Nejvyšší moc je svou podstatou povahy fyzické. Ve fyzice je možno stupeň síly měřit číselně. Jak lze ale měřit sílu státní moci, která náleží státu, a zjistit, že jde skutečně o moc státní, nejvyšší, tedy suverenitu? Moci jsou různého druhu, jako např.

95 Tamtéž, s. 224

96 Tamtéž, s. 225

97 Tamtéž, s. 226

fyzická, duševní, mravní, vojenská, finanční, hospodářská, či dokonce politická. Jakékoliv měření těchto mocí je možno jen za předpokladu, že patří do stejného okruhu mocí, protože nejde dost dobře srovnávat moc vojenskou s mocí mravní. Úsudek, že nějaká moc je nejvyšší je nám k ničemu, když nevíme o jakou moc vlastně jde. Sílu takové moci nejde vůbec zjistit a není možno tedy ani jejich poměrování. Z toho vyplývá, že z kritéria nejvyšší moci nelze vůbec určit, jestli určitá svazová jednota je, nebo není státem, pokud máme za to, že svrchovanost ve zde vylíčeném smyslu je nezbytnou součástí státu.⁹⁸

Suverenita není dle tradičních názorů jen nejvyšší, tedy nejsilnější, ale též nezávislou. Tuto nezávislost ale možno chápat pouze jako důsledek oné nejvyšší (nejsilnější moci), protože jen taková síla, která je nejvyšší a může si dělat co je jí libo, může být nezávislou. Tento pojem „nezávislá“ vyjadřuje v podstatě nedostatek vázanosti. Tímto by se ale pojem suverenity přesunul z oblasti normativního poznávání do oblasti poznávání kausálního a stal by se pojmem politickým. Suverénní stát, pokud bychom chápali pojem suverenity v onom tradičním pojetí, může prakticky vše co je mu libo. Tato zásada, že stát může konat co je mu libo, ale neznamená, že je mu to dovoleno (plyne z určité normy), nýbrž naopak právě ze skutečnosti, že je to stát suverénní neboli nejsilnější. *„Znamená to, že stát, pokud je suverénní, může zcela nezávisle, t. j. bez jakýchkoliv normativních omezení stanovit normy s nárokem, aby byly považovány za platné. Tato nezávislost plyne z jeho nejvyšší moci, kterou – podle běžných názorů – uplatňuje vůči svým poddaným. Vykonává vůči nim to, čemu běžný názor říká **imperium**: může jim rozkazovati a zakazovati, co je mu libo. Ani tato jeho nezávislost (jakožto moc) neplyne a nemůže plynouti z nějaké normy, která by zněla: můžeš stanovit, co ti libo, poněvadž takovou 'normu' nelze považovati za normu, jelikož jest jejím logickým protikladem jakožto výraz absolutní svobody. Ona moc podává se naopak pro tradiční nauku z podstaty státu jako takového.“*⁹⁹

Stát ve smyslu sociologickém, jako jev vnějšího světa, složený, podobně jako člověk z masa a kostí, z území a obyvatelstva na něm usazeného, obdařen nějakou nejvyšší mocí, která je reální silou působící ve světě vnějším, nemůže se stát předmětem poznávání normativního. Normativní poznávání se týká pouze toho co být má. Tomuto v předcházejícím výkladu naznačený pojem suverenity ze sociologického

98 Tamtéž, s. 227

99 Tamtéž, s. 228

hlediska nevyhovuje. Zde přichází s řešením Weyr: „*Je-li správné, že normativní pojem státu rovná se pojmu právního řádu a je-li dále správné, že poznávat právnicky (normativně) stát může znamenati pouze poznávat jeho právní řád, pak možno v pojmu suverenity právního řádu (a jakéhokoliv jiného normového souboru) shledávati jistou vlastnost tohoto předmětu normativního poznávání, kterou poznávající subjekt do něho vkládá, resp. u něho předpokládá, t. j. jeho **uzavřenost** čili **nezávislost** na jiných možných předmětech normativního poznávání, jinými slovy jeho **jednotnost** a **samostatnost**. 'Samostatným' a tudíž 'svrchovaným' jest pak onen normový soubor, který – podle předpokladu poznávajícího subjektu – má samostatnou, odjinud neodvoditelnou normativní relevanci...jest princip suverenity v tomto normativním smyslu zároveň principem normativního poznávání vůbec, tedy pravidlem metodologickým: Má-li se státi určitá mnohost norem předmětem jednotného (systematického) poznávání, musí být poznávajícím subjektem **předpokládána** její svrchovanost, t. j. zásadní **nezávislost** na jiných obdobných mnohostech, tudíž samostatnost.*“¹⁰⁰

Podobnost mezi normativním pojetím suverenity a tradičním pojetím suverenity lze nalézt v tom, že v obou projevuje se určitá nesnášenlivost. Stejně jako suverénní právní řád vylučuje jiný právní řád z možnosti stát se předmětem poznávání, vylučuje v oblasti politické každý absolutně suverénní stát existenci stejně suverénního státu. Není možno si představit normativní vztah mezi takovými státy, protože by vylučoval onu **nezávislost**, suverenitu. I přes tento poznatek připouští tradiční nauka možnost oněch normativních vztahů mezi suverénními státy. Takto vznikla konstrukce mezinárodního práva v protivě k jednotlivým právním řádům.¹⁰¹

Pokud státům připišeme absolutní suverenitu (**nezávislost**, **nevázanost**) dojdeme k negaci mezinárodního práva. Pokud ale přesuneme problém suverenity do oblasti normativní, dojdeme ke konstrukci t. zv. primátu práva vnitrostátního a pojem suverenity změní se z reálné síly (**moci**) v normativní kompetenci. Tím se z vlastnosti státu stane vlastností normového souboru, právního řádu. Tento primát práva vnitrostátního není skutečnou mocí či silou, ale pouze subjektivním přínosem (**předpoklad**, **hypothesa**) poznávajícího subjektu, který volí mezi primátem vnitrostátního a mezinárodního řádu. Zde je ale vázán obsahem toho kterého právního

¹⁰⁰Tamtéž, s. 228 - 229

¹⁰¹Tamtéž, s. 229

řádu, podle toho, jestli normotvorná kompetence jeho nejvyššího normotvorného činitele je omezena či nikoliv.¹⁰²

„Je-li pojem suverenity zproštěn onoho mystického významu a tajuplného nimbu, jímž bývá obestřen v tradiční nauce, pak ani stát nemůže znamenati zjev, který by se svou podstatou zásadně lišil od jiných svazových jednotek či veřejnoprávních korporací. Není a nemůže být zásadního a základního rozdílu mezi státem na jedné straně a zeměmi, okresy a obcemi, zkrátka všemi ostatními územními korporacemi na straně druhé. To musí platiti zejména z hlediska, které spatřuje v něm sociální realitu.“¹⁰³ Tento relativní rozdíl, plynoucí z kritiky tradičního pojetí suverenity, neplatí pouze pro svazové jednotky nacházející se pod státem (kraje, obce), ale platí i pro svazové jednotky jaksi nad státem se nacházejících jako jsou nadstát, či stát světový, který by se skládal z jednotlivých dílčích, nesuverénních států

Již zde byla řeč o vzniku a zániku státu a také bylo řečeno, že je tento problém z hlediska normativního neřešitelný, pokud ve státě vidíme část vnějšího světa. To samé platí o problému identity státu a jeho změnách. Pokud bereme stát jako kus vnějšího světa jako individualitu, podobnou individualitě biologických jednotek, pak vzniká pro tradiční pojetí státu problém: Zůstane stát tou samou individualitou při změně území? Změní se jeho individualita, pokud se změní jeho osobní prvek (obyvatelstvo)? A dále jaký dopad bude mít změna oné právní organizace? Kdy můžeme mluvit o kontinuitě přes nastalé změny a kdy nikoli? Weyr zde podává odpověď: *„Jeví-li se pro normativní hledisko stát jakožto předmět poznávání jako právní řád, pak patrně shora naznačené problémy vzniku, zániku, změny a kontinuity státu znamenají otázku po identitě a kontinuitě resp. diskontinuitě právního řádu (normového souboru). Normový soubor zůstává potud týž, t. j. identický, pokud jeho **ohnisko** zůstává nezměněno. Jeho identita (individualita) jest takto povahy ryze formální, t. j. konkrétní obsah normového souboru jest nerozhodný; k tomuto obsahu patří ale, jak s hořejších výkladů se podává, územní a osobní (věcná) kompetence jeho norem, dále pravidla, kterými upravena jest normotvorba, což znamená v mluvě tradiční nauky: konkrétní úprava organizace či moci státní. identita, resp. individualita normového souboru závislá jest zcela na identitě resp. individualitě východiska poznávajícího subjektu jakožto jeho subjektivnímu přínosu. Zaujme-li však*

102Tamtéž, s. 230

103Tamtéž, s. 231

*poznávající subjekt to či ono východisko, pak nachází v předmětu svého poznávání (v konkrétním normovém souboru) pomůcky, jimiž může zjistit – arciť pouze z hlediska dynamického – jeho kontinuitu.*¹⁰⁴ Uvedeme si pár příkladů k této problematice. Právní řád (stát) zůstává stejný, pokud se mění podle svých vlastních pravidel. Z toho vyplývá, že i kdyby se cestou právní kontinuity změnily zcela prvky z nichž se dle tradičního názoru skládá stát (území, obyvatelstvo, úprava moci), zůstává jeho identita zachována (identita právního řádu, tedy státu). Na druhou stranu identita zaniká, pokud tyto změny nastaly cestou diskontinuity, tedy např. revolucí. Revoluce je negací práva, negací dosavadního ohniska. Tato změna ale znamená i změnu poznávacího východiska.¹⁰⁵

Když si vezmeme svrchovaný, samostatný právní řád, je představa změny jednoho státu (právního řádu) v jiný při identitě obou nemyslytelná, nebo spíše protismyslná, protože při identitě přestává mít změna význam. Stát (právní řád) zůstává stejným a bez identity zase nejde o změnu. Toto však platí jen z hlediska primátu vnitrostátního právního řádu. V této oblasti je vznik, zánik i změna individuality skutečností metanormativní, což znamená, že se nedá poznávat normativními prostředky. Pokud se na tento problém podíváme z hlediska primátu mezinárodního právního řádu, má jiné řešení. Z tohoto hlediska se nám jeví jednotlivé vnitrostátní právní řády pouze jako dílčí normové soubory, které jsou v jednotu spojeny mezinárodním právním řádem. Zde on se stává svrchovaným, suverénním normovým souborem. Tomuto hledisku odpovídá pak představa tohoto nadřízeného normového souboru jako jakéhosi nadstátu nebo státu světového, který je nad svými jednotlivými dílčími částmi, z nichž se skládá.¹⁰⁶

Některé jevy, které mají z hlediska primátu vnitrostátního řádu metanormativní povahu, jako je vznik a zánik norem, revoluce jako negace práva, umožňuje nám konstrukce primátu práva mezinárodního chápat jako předměty imanentní normativnímu poznávání. Takto může mezinárodní norma stanovit, kdy a za jakých podmínek vzniká nebo zaniká dílčí normový soubor, tedy dílčí stát. Dále může mezinárodní právo obsahovat zásadu legitimacy, která dodatečně legitimuje to, co se z hlediska dílčího normového souboru jeví jako negace práva. Jedině mezinárodní právo

104Tamtéž, s. 232

105Tamtéž, s. 233

106Tamtéž, s. 233 - 234

může upravit sukcesí států, což je přechod jednoho státu v jiný, takže i přes vnitrostátní diskontinuitu, na základě práva mezinárodního (jedině suverénního), může stát vzniklý revolucí, tedy negací jiného státu, jevit se jako jeho nástupce.

3.5 STÁT JAKO PRÁVNÍ SUBJEKT

„Není úkolem právě lehkým vylíčiti jasně, jak si asi panující nauka představuje stát, pohlíží-li na něj z hlediska statického, t. j. za předpokladu existence právního řádu, tedy na jakousi osobu právní. Především zdá se býti jasno, že má jej za právní osobu zcela zvláštního, od jiných podobných osob odlišného druhu.“¹⁰⁷ To vyplývá z těchto dvou okolností:

Za prvé věda zabývající se státem jako právnickým pojmem je nazývána státovědou. Tato věda je postavena po boku vědy právní. Jaký mají poměr tyto dvě disciplíny plyne z názvů ve kterých jich je užito. Například i dnes máme Ústav státu a práva Akademie věd. Tyto pojmy (stát a právo) jsou stavěny do určité opozice, protože kdyby nauka o státu byla jen částí nauky o právu, bylo by to podobné jako říct Ústav matematiky a aritmetiky, kdy aritmetika je přeci jen součástí (dílčím souborem) matematiky jako takové. Na druhé straně do takové opozice je stavět nemůžeme a ani běžná systematika tomu tak nechce. Státní právo je také přeci právem (nauka o něm přeci není naukou sociologickou, či politickou) a tvoří předmět státovědy. Právo je ale předmětem pravovědy. Je tedy státověda pouhou částí pravovědy? Pokud zde státovědci namítají, že státověda není jen naukou o právu státním, ale o státu jako celku, tedy z pohledu sociologického, geografického, politického atd., pak zde Weyr odpovídá, že i ostatní právo (nikoliv tedy státní) může a má být předmětem zkoumání z hlediska sociologického, politického a kausálního vůbec. A vůbec nejde zjistit, proč by nauky, zahrnuté pod širší pojem státovědy jako národní hospodářství, politika, statistika měly ke státnímu právu blíže než k právu jinému.¹⁰⁸ Tedy proč by se tyto kausální vědy mohli spojit s naukou o státním právu, ale nikoliv s naukou o právu? Vykonává hospodářskou politiku pouze stát? Není hospodářská politika předmětem politické ekonomie? A je snad statistika omezena pouze na stát?

¹⁰⁷WEYR, František: *Základy filosofie právní*, Nakladatel - A. Píša – Knihkupec, 1920 Brno, s. 188

¹⁰⁸Tamtéž, s. 189

„Pojmová nesrovnatelnost obou názvů plyne z různého východiska, s něhož jsou konstruovány. Při výrazu 'právní věda' myslíme na právo a netřídíme dle právních subjektů. Právní věda jest pak vědou o právním řádu (hledisko objektivně právní) nebo vědou o 'právních vztazích' (hledisko subjektivně právní); rozumí se, že s tohoto hlediska spadá celá t. zv. státověda, pokud vůbec jest – jak nesporně aspoň o pravovědě se uznává -, disciplinou juristickou, do oboru pravovědy. Při výrazu 'státověda' myslíme však na vědu, jejíž předmětem jest nauka – na rozdíl od jiných nauk – o jistém subjektu právním t. j. státu“.¹⁰⁹ Pokud přidělíme státu jako vědný předmět všechny vztahy do kterých vstupuje, tedy nejenom právní, ale i sociální, politické a hospodářské, zjistíme, že v nich najdeme samostatné vědní obory jako ekonomii, statistiku atd. Rozdíl mezi státovědou a pravovědou může spočívat jedině v oněch právních vztazích, z čehož plynulo by, že pravověda je nauka o právních vztazích jiných subjektů než je stát. Tomu nasvědčuje praktické rozlišování obou takových právních vztahů ve známý dualismus veřejného a soukromého práva. Tím dospěly jsme k druhému bodu.

Pokud je nějaký rozdíl mezi právem soukromým a veřejným, pak je správné, že tradiční nauky hledají tento rozdíl u subjektů v těchto vztazích zúčastněných. Vztah sám je abstraktní (povinnost nebo oprávnění) a je moc jednoduchou kategorií na to, aby se z něj daly vytvořit zvláštní skupiny těchto vztahů. Zde tradiční nauky dospěly k představám veřejnoprávních a soukromoprávních subjektů, kde veřejnoprávním je právě stát. Tato tradiční nauka sice přijala poučku normativního nazírání, pojem subjektu právního je jen abstraktem a tím je zcela odlišen od určitého nositele ve světě vnějším (člověka ve smyslu biologickém, nebo sociálního svazku lidí ve smyslu sociologickém) Bohužel ale při rozdělení těchto subjektů nelpěli na této poučce a nerozdělují tyto abstraktní pojmy, ale jejich zjevy ve světě vnějším. Tradiční nauka je pak dělí mezi takové, které fyzickou podstatu mají a na ty kde takové podstaty není, kde jí musí tedy fingovat. Další takové třídění je dle kvantity moci, která jim dle právního řádu přísluší.¹¹⁰ „Teorie představuje si především skupinu právních subjektů, kterým přísluší jaksi stejné kvantum oné moci a proto pokládá je zásadně za sobě koordinované v právních vztazích. Těmto říká „soukromoprávní,.. Pak ale spatřuje subjekty s větší mocí, které, vejdou-li s oněmi do právních vztahů, jeví se jí

¹⁰⁹Tamtéž, s. 189

¹¹⁰Tamtéž, s. 190

'nadřizenými', ony pak podřizenými, subordynovanými. Těmto říká 'veřejnoprávní'.¹¹¹

V předchozím výkladu již bylo řečeno, jak rozumět pojmu moc. Pokud bychom brali rozdíl mezi veřejnoprávními a soukromoprávními subjekty jen na základě této moci, nemůže to být určující, protože je mnoho druhů moci různých kvantit. Jen výjimkou je když se setkají v právním vztahu dva subjekty, které budou mít stejné kvantum této moci. Vždy zde bude pouze jeden absolutně nadřizený (stát) subjekt a jeden absolutně podřizený subjekt. Všechny ostatní byli by v různých situacích veřejnoprávními, když vstoupí do vztahu s méně mocným subjektem. Tento méně silný označuje tradiční nauka jako soukromoprávní, ale proč, když pojem soukromoprávní je tu pro označení vztahu koordinace? Této nedůslednosti je si tradiční nauka vědoma a i přes to, že určitým nositelům přisuzuje veřejnoprávní povahu (státu), stejně tak tvrdí, že tento veřejnoprávní subjekt může vstupovat do právních vztahů soukromoprávních a naopak. Z toho Weyrovi vyplynulo, že o veřejnoprávní či soukromoprávní vlastnosti právního subjektu nerozhoduje míra této moci oproti jiným subjektům v těchto vztazích zúčastněných.¹¹² Co tedy vlastně rozhoduje? Na to tradiční nauka neopouštějí její zálibu v hypostasy předmětu poznávání odpověď nepodává.

Dle tradiční nauky ale veřejnoprávnost není určující vlastností státu jako právní osoby. Je zde přeci mnoho jiných právních osob, které jsou také považovány za veřejnoprávní (obce, kraje). Dokonce tato nauka tvrdí, že každá právní osoba má jak veřejnoprávní, tak soukromoprávní stránku, protože může být subjektem obou těchto vztahů. K tomu Weyr dodává: „*Není tedy i dle panující nauky 'veřejnoprávnost' žádnou vlastností, kterou by se výlučně stát, jakožto právní osoba vyznamenával, a není tudíž věta: 'stát je veřejnoprávní korporací', s to, aby vysvětlila různou juristickou podstatu státu jako právního na rozdíl od jiných subjektů. Z této nemožnosti plyne však, - a na to klademe důraz - , že ani panující teorii se svými konkrétními, sociologickými a politickými tendencemi nepodařilo se vysvětliti (definovati) juristicky právní subjektivitu státu podrobněji a lépe než nám z hlediska výlučně juristicky-normativního, což ovšem je přirozeno, když uvážíme, že pojem*

111Tamtéž, s. 190

112Tamtéž, s. 191

*subjektu právního jest jakýmsi logicko-juristickým atomem, který dále dělití nelze.*¹¹³

Tyto snahy o rozlišení právního subjektu státu od jiných právních subjektů mají nepříjemné důsledky. O těch bude řeč v následujícím výkladu.

3.6 VÝZNAM ODDĚLENÍ OBOU FUNKCÍ STÁTU PO STRÁNCE METODICKÉ

Tradiční nauka právní vůbec nerozlišuje tyto dvě funkce státu, ignoruje jejich zásadní rozdíl a z toho plynou zmatky, nedůslednosti a nesprávnosti mnohých v tradiční nauce se objevujících konstrukcí. Tento nedostatek má svůj původ v naprosté metodické nejasnosti tradiční právní nauky. Tyto problémy souvisejí s normativním rozlišováním hlediska statického a dynamického. Z hlediska statického je stát právním subjektem. Z tohoto pohledu je stát podřízen právnímu řádu jako všechny ostatní subjekty právní. Pouze toto hledisko statické je imanentní normativnímu poznávání. Z tohoto hlediska jeví se nám stát, jako normový subjekt, pouze jako regulativní princip, za jehož pomoci docházíme z mnohosti norem k pojmu normového souboru. Jen právní řád je zde autoritou, nikdo jiný. Na druhé straně hledisko dynamické je vlastně kauzální. Zajímá ho vznik, změna a zánik norem právního řádu. Jedině do této oblasti patří historické poznávání práva. Pro dynamické hledisko jsou zásadní příčiny nastalých změn pokud hledí na vývoj nazpět, pokud nahlíží naopak do budoucna, bude toto úsilí především teleologické. Budou se snažit získat poznatky, z kterých by plynul důvod pro změnu v tu chvíli platného právního řádu (návrhy de lege ferenda). Hledisko dynamické bude vždy hledět na právo z hlediska jeho funkce motivační a právní řád bude brát jako prostředek k dosažení blahobytu lidstva. Pro toto hledisko není poznání právního řádu účelem o sobě, ale prostředkem ke zjištění dalšího účelu. Poznat nedostatky tohoto právního řádu a zajistit aby tyto byly odstraněny. Zákony se mu z tohoto hlediska budou jevit jako rozkazy, zákazy a imperativy a dohromady budou tvořit jednotný soubor (právní řád). Zde přichází představa jednotné, autoritativní osoby kterou nazve zákonodárcem.¹¹⁴

„Dosud je vše v pořádku a různá hlediska – statické a dynamické – jsou jak náleží rozlišena. Nyní však nastává osudné smíšení obou: zpravidla nezůstává při této

113Tamtéž, s. 192

114Tamtéž, s. 196

pomocné konstrukci 'zákonodárce', nýbrž zákonodárce toho 'personifikuje' (v nejvlastnějším slova smyslu) panující názor dále. Z abstraktního zákonodárce stává se konkrétní 'stát', jemuž vedle svrchované zákonodárné moci přísluší ještě jiné, taktéž svrchované moci (výkonná a soudcovská). Tento stát, rozkazuje, poroučí, stanoví autoritativně atd., a z ostatních právních subjektů – neboť tentýž stát jeví se (s hlediska normativního) též právním subjektem – stávají se poznenáhlu, poddadní, kteří, poslouchají“.¹¹⁵ Všechno rozkazování, nařizování, poslouchání děje se ve světě vnějším a jako takové podléhá nazírání kausálnímu a jedině z tohoto hlediska je možné tyto pojmy poznat. Směšování poznatků z hlediska normativního s poznatky získané vědou kausální je omylem z něhož vzniká stát jako jednotný pojem, na jedné straně jako právní subjekt (z hlediska normativního) na druhé straně jako mocný rozkazující činitel ve světě vnějším (z hlediska kausálního). Tímto smíšením obou jeho funkcí představuje si tradiční nauka stát v logicky nemožné situaci: jako stát podřízený právnímu řádu a zároveň jako nadřízený tomuto právnímu řádu, jelikož ho může rušit či měnit. Zato jednotlivci (z biologického hlediska) budou mu vždy podřízeni a poddaní, tedy pouze právní subjekty. Tato tradiční nauka si dokonce představuje stát i v jeho nadřízené funkci k právnímu řádu pouze jako právní subjekt, i když silný, mocný, svrchovaný, zkrátka nadřízený. Zde je základ pro onu teorii, která dělí veřejnoprávní a soukromoprávní subjekty a připouští střet dvou subjektů, kde jeden je druhému nadřízen, a druhý podřízen.¹¹⁶

Abychom lépe pochopili, právě vyložené myšlenky, je nutno se na tuto problematiku podívat historicky a psychologicky. „Příčinu k tak podivnému směšování dvou zcela různých poznávacích hledisek, jehož nejdokonalejším výkvětem jest běžný pojem státu v dnešní pravovědě, zavadaly totiž nepochybně **politické dějiny** lidstva. Kdyby politický útvar, který nazýváme 'konstitucionalismem', nebyl (prozatímním) dokončením vývoje politických dějin, jemuž předcházely, jak známo, útvary absolutismu v nejrůznějších formách, kdyby, dejme tomu, vývoj byl šel opačně, t. j. od konstitucionalismu k absolutismu, pak, jak myslím, nebylo by došlo též k onomu směšování, kterého se i dnešní názory tak houževnatě drží. Žádné jiné státní zřízení totiž nenabádá tak skvěle k rovnicím: panovník = stát, stát = nejvyšší moc, právní

115Tamtéž, s. 196 - 197

116Tamtéž, s. 197

*poměr = mocenský poměr, jako absolutismus v nejryzejší své formě.*¹¹⁷ Tento absolutní panovník je viditelný a hmatatelný a sjednocuje v sobě zákonodárnou, soudcovskou i výkonnou moc. Jen on poroučí, rozkazuje, nařizuje a soudí a toto vše dělá podle práva a nikoliv proti němu, protože je to on, který může kdykoliv toto právo změnit. Tohoto absolutního panovníka si vzali za vzor tradiční nauky při konstrukci svého pojmu stát a i přes pronikání konstitučních systémů, ve kterých se začalo rozlišovat mezi mocí zákonodárnou, soudní a výkonnou (každá má jiného nositele), konstruovali si pojem státu jako jednotnou osobnost, která i přes svou abstrakci byla nadána nejvyšší a nedělitelnou mocí. Tento stát je dodnes státem tradiční nauky právní.¹¹⁸

Především tímto nastalo v tradiční nauce smíšení statického s dynamickým hlediskem na právní řád. Právní řád je již hotov a přesto v něm jeden právní subjekt panuje, rozkazuje, poroučí, to znamená vydává normy a ostatní právní subjekty zavazuje. Z hlediska statického je toto poroučení jen určitý druh skutkové podstaty, na kterou právní řád váže následky. Skutkové podstaty můžeme konstruovat jako normy, ale jejich právní relevance je závislá na prvotních normách, tedy právním řádu. Nelze ale zjistit rozdíl mezi rozkazováním podle toho, od koho pochází. Pokud jsou vládní nařízení právně závaznou rozkazovací normou, jsou jí též všechny stanovy soukromých spolků, každé soukromé jednání (jedno, či dvoustranné). všechny tyto normy jsou výrazem toho, co má být a všechny mají právní relevanci odvozenou z právního řádu, z čehož vyplývá, že jsou v poměru k právnímu řádu stejné.¹¹⁹

Jak je tedy možno, že tradiční nauka považuje za autoritativní úkony pouze takové, které vycházejí od určitých právních subjektů jako subjektů normových? Zde tradiční nauka tvrdí, že autoritativní úkony jsou takové, kdy jeden právní subjekt může bez svolení zavazovat jiný právní subjekt. Tímto svolováním se má na mysli vůle ve smyslu reálně-psychickém. V každém případě, kde není třeba svolení ze strany zavázaného jde dle tradiční nauky o autoritativní úkony a každý subjekt takto projevující vůli panuje. Pak tedy panuje továrník nad svými zaměstnanci, otec nad svými nezletilými dětmi atd. Lichou je zde námitka, že se zde musí fingovat svolení zavázaného. Tato námitka by svědčila proti konstrukci autoritativních úkonů vůbec,

117Tamtéž, s. 198

118Tamtéž, s. 198

119Tamtéž, s. 199

protože by šlo fingovat svolení ve všech případech. Zákonu platícímu pro všechny obyvatele určitého území dá se vyhnout vystěhováním, kdo zůstane, finguje se jeho svolení. Fikce jsou zde na závalu. Weyr zde uvádí známou fikci tzv. společenské smlouvy, kterou by se všechny jednostranné úkony vlády staly dvoustrannými!¹²⁰

Z normativního hlediska se jeví nelogickým jmenovat úkon někoho za autoritativní jen na základě toho, že je jeho právní relevance dovršena bez svolení. Z autoritativní úkony bychom museli nazvat všechny úkony, které nevyžadují ke své právní relevanci vůbec žádný projev vůle. Pokud totiž nespočívá autoritativnost úkonů v jeho podstatě, ale v tom, že není potřeba jiného úkonu (svolení), pak spadnutí květináče na hlavu kolemjdoucího je autoritativní úkon, protože bez svolení zakládá právní poměr mezi jeho majitelem a poškozeným. Zde ale tradiční nauka kupodivu vidí v tomto úkonu pouze skutkovou podstatu a nikoliv pramen ze kterého by měli vzniknout práva a povinnosti. „*Pravou příčinou všech těchto konstrukcí, které již svou neskonalou šroubovitostí musí vzbuzovati podezření, najdeme – a to jasně ukázati jest naším úkolem – v zásadním směřování statického a dynamického hlediska, jinými slovy ve snaze, konstruovati stát i uvnitř právního řádu, tedy jako právní osobu tomuto podřízenou, současně jako **mocnou autoritu**, která vedle právního řádu praeter legem, t. j. vyplňujíc jaksi 'mezery' jí ponechané vydává z **vlastní moci** rozkazy, zákazy, rozsudky z nichž 'vznikají' povinnosti a práva.*“¹²¹

Takový názor zaujímá novější teorie správního práva v pojmu správního aktu. Zde kritizuje Weyr výměr Otto Mayera. Z tohoto vyplývá, že pojem správního aktu (autoritativní úkon) je srovnáván na jedné straně se soudcovským rozsukem a na druhé straně s právním jednáním soukromníků. Dle Mayera stojí správní akt někde mezi těmito dvěma. Všechny tři případy má za normy, ale z druhé strany na ně pohlíží jako na skutkové podstaty. Z obou těchto hledisek uvažuje o relevanci k právní normě.

Nejprve srovnává správní akt s rozsudkem. Rozsudek dle něj stojí přímo pod zákonem, správní akt ale jen částečně. Z toho vyplývá, že soudní rozsudek může stanovit jen to, co stanoví zákon. Naproti tomu správní akt mu stojí také pod zákonem, ale jen v případě, kdy chce normovat, co již je zákonem normováno. V takovém případě nemůže správní akt normovat jinak, než ukládá zákon. Pokud ale nějaká materie zákonem upravena není, a ujme se jí správní akt, pak působí jeho normy

120Tamtéž, s. 200

121Tamtéž, s. 202

samostatně. V tuto chvíli již správní akt nečerpá svou právní relevanci z právního řádu, ale ze své vlastní podstaty. Tím se ale stává normový subjekt samostatným zákonodárcem a omezen normovým subjektem zákonů jen tam, kde se úpravy zhostil tento. Mayer si toto pole působnosti představuje hodně široké. Na druhém místě začíná na správní akt hledět jako na skutkovou podstatu a srovnává ji s jinou skutkovou podstatou, s právním jednáním soukromníků a nachází zásadní rozdíl: Právní jednání soukromníků nachází svou právní relevanci v zákoně. Naopak správní akt si sám tyto normy vytváří.¹²²

Zde přichází Weyrova kritika. Už víme, že dle zákonů normativního myšlení lze samostatně poznávat normový soubor jen za předpokladu jeho svrchovanosti. Dále musí být dán důvod poznání, že určitá norma patří do určitého normového souboru. Dále nutno ohraničit pojem právního řádu proti jiným normovým souborům, které sice jsou výrazem něčeho co být má, ale nejsou součástí tohoto řádu (stanov, smlouvy atd.). Ohraničení pojmu normy od pojmu skutkové podstaty je zde naznačené tím, že za právní normy je zde nutno považovat pouze ty, jejichž normativní závaznost (platnost) nelze odvodit od závaznosti jiných norem. Těmito normami jsou pouze zákony a tím ohraničen je pojem právního řádu. Vše co není právní normou, jeví se jako skutková podstata na kterou jako na podmínku právní řád váže povinnosti a práva. Z toho vyplývá, že výrazy něčeho co má být v nařízeních, ve stanovách a např. i v rozsudcích jsou pouhou skutkovou podstatou, které nabývají právní relevance až v poměru k právní normě. Je tedy logicky nedůsledné považovat jedny skutkové podstaty za právní normy a druhé nikoliv. Logicky však zcela nemožné je povýšit jednu či více skutkových podstat na samostatné prameny práva a současně udržet svrchovanost právního řádu, protože se tím rozpadá ona důležitá jednotnost.¹²³

Z hlediska formálního vidí Weyr jediné správné řešení této situace. Je možné, aby právní norma zmocňovala určité orgány k vydávání rozkazů či zákazů. Dokonce se může jednat o všeobecné zmocnění, při kterém mohou orgány upravovat svými nařízeními různé materie, ale se zásadním dodatkem, že úprava nesmí jít proti tomu, co je stanoveno právním řádem. Materiálně jsou zde zcela volny, nikoliv však formálně. Vždy zde musí být relace k právnímu řádu, protože zde jde o poznání, jestli jsou to právně-relevantní skutkové podstaty. A právě tato formální relevance zcela

122Tamtéž, s. 204

123Tamtéž, s. 205

bortí pojem samostatného správního aktu, jak jej má na mysli Mayer. Vždyť přeci žádný správní akt nemůže působit tak, že si právo vytváří, ale přesně tak jako při soudních rozsudcích, tedy jedině dle a na základě zákona!

Pokud se zeptáme, jak Mayer došel k jeho pojmu správního aktu, který svou právní relevanci sám ze sebe vyvozuje, je odpověď snadná. Právě oním směřováním statického a dynamického hlediska, neboli směřováním pojmů právní subjekt a normový subjekt. Jak z jejich vývodu vyplývá, představují si pojem správního aktu jako druh právní normy, která působí nezávisle na jiných právních normách (zákonech) a zároveň, že normový subjekt vydávající tento akt, jej vydává jako právní subjekt podřízený právnímu řádu, což je logicky nemožná představa. Valnou část viny na těchto představách má to, že tradiční nauka označuje normový a právní subjekt stejným jménem a to „Stát“, a chápe je oba zcela materialisticky, tedy jako kus vnějšího světa a zcela pomíjí poznatek, že tyto pojmy mají význam pouze vždy z jednoho hlediska. Právní subjekt z hlediska statického, normový subjekt z hlediska dynamického.¹²⁴

*„A odtud stalo se též, že běžné názory představují si stát jako **právní subjekt** nadmíru **mocný a panující** nad ostatními právními subjekty, ztotožňujíce jej přímo s pojmem 'veřejné moci' a nazývají právní poměry, do nichž vstupuje tento mocenský právní subjekt s jinými bezmocnými subjekty 'veřejnými poměry mocenskými' - patrně proto, že ony mocenské poměry právní (!) nabývají své právní relevance nikoliv z právního řádu, nýbrž z 'moci' a vůle jednoho z obou kontrahentů, který právě proto jeví se býti 'mocným', 'panujícím'. Jakou to ohromnou a přímo beznadějnou konfusi v základních pojmech zavinil zde nedostatek jasné metody právního poznávání! Jediné a zásadní východisko z ní skýtá, jak jsme ukázali, přesné rozlišování obou funkcí státu jako právního subjektu, právnímu řádu podřízeného a normového subjektu, t. j. pramenu všeho práva – a v tom tkví právě důležitost jeho **po stránce metodické**.“¹²⁵*

V této části jsem se snažil vypovědět, jak si Weyr představuje stát z hlediska statického a z hlediska dynamického. Naznačil jsem, v čem vidí normativní teorie největší poklesky tradiční právní nauky při konstrukci právních pojmů, které většinou vyvozuje nikoliv z jednoho, ale z více hledisek, čímž dochází k pomýleným

124Tamtéž, s. 206

125Tamtéž, s. 206

konstrukcím neodpovídajícím zásadám kriticko-idealistické filosofie.

ZÁVĚR

Pokud připustíme, že stát je z hlediska normativního, statického právní řád a nevidím důvod, proč by tato konstrukce nebyla správnou, pak si dovolím tvrdit, že stát z hlediska kauzálního není tím, co tradiční nauka za stát ve smyslu sociologickém považuje, jako jakousi realitu ve světě vnějším. Stát přeci není hmotnou věcí ve světě vnějším. Nemůžu si ho osahat, ochutnat, zvážit, dokonce ho nemohu ani vidět. Tradiční nauka má za to, že území, lid a moc jsou pojmovými prvky státu ve smyslu sociologickém. S tím já nesouhlasím. Bylo již řečeno, že území a lid jsou z pohledu normativního pouhé pomůcky pro určení místní a osobní kompetence norem. S tímto já souhlasím. Jak se z území stane území státu ve smyslu kauzálním? Jedině tím, že právní řád je účinným. Až účinnost tohoto řádu vyvolává v lidských mozcích představu motivující lidi k určitému jednání. Až představa toho, že právní řád je na určitém místě kompetentní, vytváří představu, že je toto územím státu. Stejně představa takové právní normy ohledně osobní kompetence právního řádu nám dává pojem lidu. Není to ale tedy území, ani lid co jsou pojmovými znaky státu z hlediska kauzálního. Jedině představy norem v lidských mozcích o místní a osobní kompetenci jsou schopny působit ve světě vnějším a tím určovat, co za státní území bereme a co nikoliv. A proto tyto představy norem o místní a osobní kompetenci považuji za pojmové prvky státu, jako myšlenkového konstruktu. Ničím jiným stát z hlediska kauzálního není. Je pouhou představou a nikoliv jakousi realitou ve světě vnějším.

Z toho mi vyplývá, že **stát z hlediska kauzálního je souhrnem představ norem právního řádu motivujících lidi k určitému konání**. Možná mě za toto budou právní učenci považovat za právního heretika, ale mě se opravdu stát z hlediska kauzálního jeví pouze jako účinný právní řád, tj. jednotný systém představ norem v lidských mozcích, motivující lidi k určitému jednání. Jedině takto je stát stanoven jako souhrn příčin a následků ve světě kauzálním.

Tato konstrukce je dosti abstraktní a rozhodně s ní nebude mnoho právníků souhlasit, ale pak ať mi dokážou jinou možnost kauzální existence státu, např. nějaké věci ve světě vnějším, kterou bych mohl smysly vnímat. Takové číslo, nebo koule ve

smyslu geometrickém je též konstrukcí abstraktní a přesto s touto konstrukcí nemá nikdo problém. Vždyť vše co je stát ve světě kausálním (nikoliv věc ve světě vnějším, ale představa v mozcích) je určováno účinností právního řádu (tedy představami v lidských mozcích). Chápu že personifikace těchto představ v lidských mozcích do pojmu státu jako věci ve světě vnějším (jakési reality, skutečnosti), skládajícího se z území, lidu a moci (jak jí pojmají tradiční nauky) je lákavá, ale pro právní vědu tato konstrukce znamená nepříjemné důsledky při stanovení právních pojmů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

KANT, Immanuel: *Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou*, Nakladatelství Svoboda, 1992 Praha

KELSEN, Hans: *Základy obecné teorie státní*, Nakladatelství Barvič a Novotný, 1926 Brno

KELSEN, Hans: *Ryzí nauka právní. Metoda a základní pojmy*. Orbis Praha – Brno 1933

WEYR, František: *Základy filosofie právní*, Nakladatel - A. Píša – Knihkupec, 1920 Brno

WEYR, František: *Teorie práva*, Nakladatelství „Orbis“, 1920 Praha

Summary in english

In my diploma thesis called „Normative Law Theory“, I look into the normative theory of Frantisek Weyr and Hans Kelsen. At first it was important to understand the critical-idealistic philosophy style established by the famous German philosopher Immanuel Kant. Weyr and Kelsen based their normative theory on the basis of this philosophy style. The important thing for their style is the division of the world, the world as it is now and what it should be like. From a casual point of view we come to realize what there is now. From a normative point of view we come to realize what there should be. They only wanted to use the normative method, i.e taking into account only things that there should be and not things as they are now.

In the second part I tried to explain the main concept of what the normative method really means, such as the concept of norms, the normative subject, the subject of obligations and also static and dynamic points of view.

In my last part I explain how Weyr disagreed with the interpretation of the state in the traditional way and I insinuate his thoughts during the construction of the term state. We can see that for Weyr the state seems to be the rule of law. I agree with that and in the normative world the state really is the rule of law.

At the end of my diploma thesis I talk about what a state is from a casual point of view. Is it some kind of reality in the outer world ? Nobody has proved it yet even though they have tried. For me, on the basis of normative theory, the casual state is only a summary of norms of the rule of law that motivate people to certain actions, so the effective rule of law. Only in this way it is a summary of causes and consequences in the outer world. Area, the people or the power are not the conceptual elements of the state. Only the idea of the legal rule in the human brain (on the basis of rule of law) can determine what we consider as the state area and the same stands for people as a personal element.

If there is anyone who doesn't agree with me I can understand, but those people should explain to me the existence (reality) of the state in the outer world as elements that are perceptible by senses. Here, I think, these people will have big problems.

